άγιος ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ΄ | ΤΕΥΧΟΣ Γ΄
(ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023)

ἅγιος ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΑ΄ | ΤΕΥΧΟΣ Γ΄

Ἐκδότης - Ἰδιοκτήτης:
Ἱερὰ Μητρόπολις Τριμυθοῦντος
Τ.Θ. 11001, 2550 Ἰδάλιον
Τηλ.: 00357-22527000
Fax: 00357-22526363
E-mail: info@imtrimythountos.org.cy
www.imtrimythountos.org.cy

Διευθυντὴς Σύνταξης:
Ἀνδρέας Ζαχαρίου
Ἐπίκ. Καθηγητὴς Θεολογικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Sulkhan-Saba Orbeliani, Τιφλίδα

Ἐπιμέλεια - Διορθώσεις δοκιμίων:
Ματθαῖος Ματθαίου
Φιλόλογος

ISSN: *2301-2536*

Οἱ συνεργάτες καὶ ἀρθρογράφοι ἔχουν τὴν ἀπόλυτη εὐθύνη τῶν ἀπόψεων καὶ θέσεων ποὺ ἐκφράζουν.

ἅγιος ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ΄ | ΤΕΥΧΟΣ Γ΄
(ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023)

Ἀντὶ Προλόγου

Στὸ παρὸν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ Ἅγιος Σπυρίδων φιλοξενοῦνται ἑπτὰ κείμενα. Στὸ πρῶτο κείμενο, ὁ ἀρχιμ. Χερουβεὶμ Βελέτζας ὁμιλεῖ γιὰ τὸ νόημα καὶ τὴ σημασία ποὺ ἔχει ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου, μὲ βάση τὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου. Στὴ συνέχεια ὁ ἀναπληρωτὴς καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ πρωτ. Βασίλειος Γεωργόπουλος διαλέγεται μὲ τοὺς αὐθαίρετους ἰσχυρισμοὺς ὅτι ἡ διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς μαθητείας του σὲ Ἰνδοὺς σοφούς. Τὸ τρίτο κείμενο προέρχεται ἀπὸ τὴ Μαρία-Αἰκατερίνη Δημητροπούλου καὶ ἀφορᾶ στὴ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Πορφυρίου γιὰ τὸν Χριστό. Ἀμέσως μετὰ ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Μπέκος ἀναλύει τὸ νόημα τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ μὲ βάση τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου· «Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν». Στὸ πέμπτο ἄρθρο ὁ Γεώργιος Στούκης περιγράφει τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχε ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τῆς Βαυαροκρατίας. Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου τῆς Δρος Ἀγγελικῆς Χατζηιωάννου, τὸ ὁποῖο ἀφορᾶ στὰ διάφορα ἀποκρυφιστικὰ σύμβολα. Τὸ τεῦχος συμπληρώνεται μὲ τὴν ὁμιλία τοῦ Μητροπολίτου Τριμυθοῦντος Βαρνάβα, τὴν ὁποία ἐκφώνησε κατὰ τὴ χειροτονία τοῦ διακ. Κωνσταντίνου Δίγκα σὲ πρεσβύτερο.

Ὁ ἐπιμελητής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀντὶ Προλόγου 3

Ἀρχιμ. Χερουβεὶμ Βελέτζα
Ὁ Τίμιος Σταυρός, σύμβολο νίκης καὶ Ἀναστάσεως 5

Πρωτ. Βασίλειου Ἀ. Γεωργόπουλου
Πῆγε ὁ Χριστὸς στὴν Ἰνδία; 19

Μαρίας-Αἰκατερίνης Δημητροπούλου
Ὁ Χριστοκεντρισμὸς τοῦ ἁγίου Πορφυρίου 23

Ἰωάννη Μπέκου
Ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο τὸν Ἔγκλειστο ... 38

Γεώργιου Ἰω. Στούκη
Ἡ πολιτικὴ τῆς Βαυαροκρατίας καὶ ἡ ἐπίδρασή της στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας 60

Ἀγγελικῆς Δ. Χατζηιωάννου
Ἀποκρυφιστικὰ σύμβολα (β΄ μέρος) 73

Μητρ. Τριμυθοῦντος Βαρνάβα
Ὁμιλία στὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ π. Κωνσταντίνου Δίγκα 82

Ὁ Τίμιος Σταυρός, σύμβολο νίκης καὶ Ἀναστάσεως

Ἀρχιμ. Χερουβεὶμ Βελέτζα
Ἱεροκήρυκα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κερκύρας,
Παξῶν καὶ Διαποντίων Νήσων
Διευθυντῆ Προσωπικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
ΜΑ Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης (ΑΠΘ)
ΜΑ Ὀρθόδοξης Θεολογίας (Fribourg, Suisse)
Μέλους τῆς ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τὴ 14η Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους, δὲν ἀποτελεῖ μόνο ἀνάμνηση τῆς εὑρέσεως αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἁγία Ἑλένη καὶ τῆς ὑψώσεώς του στὸν ναὸ τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων ἅγιο Μακάριο· ἀλλὰ τιμᾶ καὶ προβάλλει ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους τὸν Τίμιο Σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι ἀποτελεῖ τὸ σύμβολο τῆς Πίστεώς μας, τὸ σύμβολο τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ σύμβολο τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, «*τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου*» (Μθ. 24, 30), ὅπως τὸ ἀποκάλεσε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γιατὶ ὅλη ἡ ζωή μας εἶναι μιὰ σταυρικὴ καὶ ἀνηφορικὴ πορεία, ποὺ ἀποβλέπει στὴ νέκρωση τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος καὶ στὴν ἀνάστασή μας ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸν πνευματικὸ θάνατο ποὺ αὐτὴ συνεπιφέρει· μιὰ πορεία μὲ σημεῖο ἀναφορᾶς τὸν Σταυρὸ τοῦ Κυρίου,

ποὺ ἀποτελεῖ τὸ καύχημά μας, τὸ στερέωμά μας, τὸ κραταιὸ ὅπλο κατὰ τοῦ Διαβόλου, τὴ σωτηρία μας, τὴν ἐλπίδα μας, τὴν ἀπαντοχή μας στοὺς πειρασμούς, τὸ σύμβολο τῆς θυσίας τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ καύχημα καὶ τὴ χαρὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι τόσο διδακτικὰ τὰ ὅσα γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στοὺς τέσσερεις λόγους του ποὺ ἀναφέρονται στὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ περιγράφουν μὲ μεγάλη ἐνάργεια ὅλη τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε κάθε δικός μας λόγος μοιάζει περιττὸς καὶ ἐλλιπής. Γι᾿ αὐτὸ καὶ στὴ συνέχεια παρατίθενται μερικὰ ψήγματα ἀπὸ τὴ θεολογική του σκέψη, πρὸς πνευματικὴ ὠφέλεια ἀπὸ τὸν χρυσορρήμονα καὶ βαθυστόχαστο λόγο του:

> Πρὶν ἀπὸ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου μας ὁ σταυρὸς ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς καταδίκης, ἐνῶ τώρα ἔγινε ἀντικείμενο τιμῆς. Πρωτύτερα ἦταν σύμβολο κατακρίσεως, τώρα ἀποτελεῖ ὑπόθεση σωτηρίας. Διότι αὐτὸς ἔγινε γιὰ μᾶς πρόξενος μυρίων ἀγαθῶν, αὐτὸς μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν πλάνη, αὐτὸς ἐφώτισε τοὺς καθημένους ἐν σκότει, αὐτὸς ἐμᾶς, ποὺ πολεμούσαμε τὸν Θεό, μᾶς συμφιλίωσε μαζί του, καὶ ἐνῶ εἴχαμε ἀποξενωθεῖ μᾶς ἔκανε οἰκείους του, καὶ ἀφοῦ εἴχαμε ἀπομακρυνθεῖ μᾶς ἔφερε κοντά του. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ ὅλα, ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου μας εἶναι μέγιστο σύμβολο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ Πατρὸς πρὸς ἐμᾶς, καὶ ἀπόδειξη τῆς μέχρι θανάτου ὑπακοῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς σοφίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «*Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ᾿ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον*» (Ἰω. 3, 16). Καὶ γενόμενος ὁ Χριστὸς «*ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θα-*

Ἅγιοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη, 17ος αἰ.
Φυλάσσεται στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο Τέχνης τῆς Ρουμανίας

νάτου δὲ σταυροῦ», ἔδωσε σὲ ἐμᾶς τὸ τρόπαιο τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, ὥστε μὲ αὐτὸ νὰ ἀντιμετωπίζουμε τὸν ἐχθρὸ μὲ

ἐπιτυχία καὶ νὰ κερδίζουμε, ὅπως ὁ Ληστής, τὸν Παράδεισο. Διότι ὅπως τότε, ποὺ ὁ Χριστὸς βρισκόταν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, ἀνοίχτηκαν οἱ τάφοι καὶ οἱ πέτρες συντρίβονταν καὶ σεισμὸς ἐτάραξε τὴ γῆ καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ Ἅδη ἐλύθηκαν καὶ ἀναστήθηκαν οἱ νεκροί, ἔτσι καὶ σήμερα, ποὺ ὁ Τίμιος Σταυρὸς ὑψώνεται ἐνώπιόν μας, φυγαδεύεται ὁ διάβολος καὶ δραπετεύουν οἱ δαίμονες.

Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ἑπομένως, τὸ δένδρο τῆς ἀθανασίας, τὸ ὅπλο τῆς ἀνδρείας, τὸ θεμέλιο τῆς πίστεώς μας, ἡ λύτρωση τῶν αἰχμαλώτων, ἡ ἐπιστροφὴ τῶν πλανημένων, ἡ ἀνάσταση τῶν πεσόντων, ἡ δύναμη τῶν σωζομένων καὶ ἡ ἴαση τῶν ἀσθενούντων. Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ προκοπὴ τῶν Δικαίων, ἡ παρρησία τῶν Μαρτύρων, τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, τὸ ἀγαλλίαμα τῶν Προφητῶν. Ὁ Τίμιος Σταυρὸς εἶναι ὁ σύνδεσμος τῶν οὐρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων, ὁ ἁγιασμὸς τῆς κτίσεως, τῶν ἑορταζόντων ἡ πανήγυρις, ὁ ἀρραβὼν τῆς υἱοθεσίας.

Βλέπεις πόσο πολλῶν καὶ πόσο μεγάλων δωρεῶν εἶναι αἰτία ὁ Σταυρός; πές μου, τί βλέπεις σὲ αὐτόν, πέρα ἀπὸ ξύλα καὶ καρφιά; καὶ ὅμως, αὐτὸς εἶναι τὸ σύμβολο[1] τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Βλέποντας τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, οἱ ἄγγελοι σκύβουν καὶ τὸν προσκυνοῦν, ἐξαιτίας τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ποὺ σταυρώθηκε ἑκουσίως ἐπάνω σὲ αὐτόν. Ὁ Ἀδὰμ κατακρίθηκε ἐξαιτίας τῆς βρώσεως τοῦ ξύλου, καὶ ὁ νέος Ἀδὰμ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν μᾶς ἐνίσχυσε διὰ τοῦ ξύλου

1. Ἡ λέξη σύμβολο προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα συμβάλλω, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ συμβολίζω, τὸ ὁποῖο ἄλλωστε δὲν ὑπάρχει στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γραμματεία.

τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ἐκπληρώθηκε ὁ λόγος τοῦ προφήτου ποὺ λέει: «*Ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου*» (Ψαλμ. 59), δηλαδὴ ἔδωσες σὲ ἐκείνους ποὺ σὲ πιστεύουν σημεῖο, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν τὰ πλήγματα τοῦ τόξου. Τὸ σημεῖο εἶναι ὁ Σταυρός, στὸ μέτωπο καὶ στὸ χέρι τοῦ πιστοῦ, τόξο εἶναι ἡ πλάνη, τοξότης ὁ διάβολος, βέλη οἱ λογισμοὶ καὶ οἱ πειρασμοί, πληγὲς οἱ ἁμαρτίες. Γι᾽ αὐτό, ἀγαπητοί, ἂς καταφύγουμε κάτω ἀπὸ τὴν κραταιὰ σκέπη καὶ προστασία τοῦ Σταυροῦ. Ἐπεκτεινόμενος στὰ τέσσερα ἄκρα του, σημαίνει ὅτι ὁ σταυρωθεὶς Θεὸς χωρεῖ στὴν ἀγκαλιά του τοὺς πάντες, καὶ περιλαμβάνει ὁλόκληρη τὴν κτίση. Ὑψώθηκε μάλιστα ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, γιὰ νὰ καταλύσει καὶ τοὺς δαίμονες ποὺ βρίσκονταν στὸν ἀέρα, καὶ νὰ καταστήσει σὲ ἐμᾶς προσβάσιμη τὴν πορεία πρὸς τὸν οὐρανό, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος εἶπε, ὅτι «*Ἐν τῷ με ὑψωθῆναι πάντας ἑλκύσω πρός με*» (πρβλ. Ἰω. 12, 32). Τροπαιοφόρο καὶ νικητικὸ ὅπλο εἶναι ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου· κραταίωμα τῆς Ἐκκλησίας, συντριβὴ τῶν ἐχθρῶν, σωτηρία τῶν πιστῶν. Καὶ μακάριοι ὄντως καὶ τρισμακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἀσπάζονται μὲ ἁγνὰ χείλη καὶ μὲ καθαρὰ στόματα καὶ μὲ ἀκηλίδωτη τὴν καρδιά τους.

Ἂς μὴ ντρεπόμαστε ἑπομένως τοῦτο τὸ σεμνὸ τῆς σωτηρίας μας σύμβολο, ἀλλὰ ἂς τὸν περιφέρουμε ὡς τρόπαιο καὶ ὡς στέφανο νίκης, μιᾶς ποὺ τὰ πάντα στὴ ζωή μας τελοῦνται δι᾽ αὐτοῦ. Ὅταν πρόκειται νὰ βαπτισθοῦμε, ὅταν τελοῦνται τὰ Ἄχραντα Μυστήρια καὶ καθαγιάζονται τὰ Τίμια Δῶρα, ὅταν κάποιος χειροτονεῖται, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε προσευχὴ ἢ Ἱερὰ Ἀκολουθία τῆς Ἐκκλησίας, παντοῦ τὸ σύμβολο τοῦ Σταυροῦ βρίσκεται καὶ προτάσσεται. Ἀλλὰ τὸν χαράσσουμε ἐπίσης καὶ στὰ σπίτια, στὶς θύρες καὶ στοὺς τοίχους, καὶ σφραγίζου-

με τὰ μέτωπά μας καὶ τὸν νοῦ μας καὶ τὸ σῶμα μας ὁλόκληρο μὲ τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ σφραγὶς τοῦ Θεοῦ, διότι ὅπου καὶ ἂν σχηματισθεῖ, ἐπιχέει τὴ χάρη καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ φυγαδεύει τοὺς πονηροὺς δαίμονες. Αὐτὸν προφέρουμε καὶ σχηματίζουμε εἴτε στὸ κρεβάτι, πρὶν κοιμηθοῦμε, εἴτε στὸ τραπέζι, πρὶν φᾶμε, εἴτε πρὶν ταξιδέψουμε ἢ ξεκινήσουμε κάθε μας δραστηριότητα. Μὲ αὐτὸν ξεκινᾶ καὶ μὲ αὐτὸν τελειώνει ἡ κάθε μας μέρα. Μὲ αὐτὸν συνοδεύουν τὶς προσευχές τους οἱ μοναχοὶ τὴ νύχτα, ὅταν κάνουν κομποσκοίνι. Αὐτὸν φέρουμε ἐπάνω μας ὡς κραταιὸ φυλακτήριο, ἢ κρεμᾶμε ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι μας. Καὶ τὸ εἶδος τοῦ Σταυροῦ εἶναι διπλό, ἀπὸ ὕλη, ἡ ὁποία συχνὰ μπορεῖ νὰ εἶναι εὐτελὴς καὶ ἄλλες φορὲς πολύτιμη – ὅπως χρυσός, μαργαριτάρια ἢ λίθοι πολύτιμοι – ὥστε νὰ γίνεται ἀντικείμενο κλοπῆς ἀπὸ τοὺς διαρρῆκτες. Εἶναι ὅμως καὶ ἄυλο, ἀποτελούμενο ἀπὸ πίστη, καὶ ἀπὸ τὴ διάθεση καὶ κίνηση τῆς ψυχῆς μας, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ κατεξοχὴν δύναμη τοῦ Σταυροῦ.

Γι᾽ αὐτό, κάθε φορὰ ποὺ σφραγίζουμε τὸ μέτωπο καὶ τὸ σῶμα μας, ἂς ἔχουμε στὸν νοῦ μας τὴ δύναμη τοῦ Σταυροῦ, καὶ ἂς παραστήσουμε κάθε μέλος μας θυσία εὐάρεστη στὸν Θεό, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ λατρεία. Ὅταν σφραγιζόμαστε μὲ τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, ἂς ἀπομακρύνουμε τὸν θυμὸ καὶ ὅλα τὰ πάθη, καὶ ἂς κάνουμε τὴν ψυχή μας ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε τυραννία τῆς ἁμαρτίας. Ἂς ἔχουμε στὸν νοῦ πόση ἐλευθερία μᾶς παρέχει ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου μας. Ἂς ἐννοήσουμε τὴν τιμὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ Λυτρωτὴς Χριστὸς μᾶς ἐξαγόρασε, προσφέροντας τὸ θεανδρικό του αἷμα ἀντίλυτρο γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Δὲν πρέπει ἁπλὰ νὰ τὸν σχηματίζουμε μὲ τὰ δάκτυλα, ἀλλὰ

πρωτύτερα νὰ τὸν φέρνουμε στὸν νοῦ μας μὲ πολλὴ πίστη, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν χαράσσουμε στὸ μέτωπο καὶ τὸ σῶμα μας. Τότε κανεὶς ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς δὲν θὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ κοντά μας, βλέποντας τὸ ξίφος μὲ τὸ ὁποῖο ὁ διάβολος ἐπλήγη καὶ ὁ θάνατος θανατώθηκε. Ἂν ἐμεῖς φρίττουμε, ὅταν δοῦμε τοὺς τόπους ὅπου ἐκτελέστηκαν κάποιοι κατάδικοι, ἂς ἀναλογιστοῦμε πόσο φρίττει καὶ τρέμει ὁ διάβολος ὅταν βλέπει τὸ ὅπλο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Χριστὸς τὸν ἀποδυνάμωσε πλήρως.

Ἀλλὰ ἡ σημερινὴ ἡμέρα καὶ ἑορτή, μᾶς προσκαλεῖ νὰ γίνουμε καὶ μιμητὲς τῆς σταυρικῆς πορείας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς λέει: «*Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι*» (Μρ. 8, 34). Ὅποιος θέλει νὰ ἔλθει πίσω μου· δὲν πιέζω, οὔτε ἀναγκάζω κανέναν, ἀλλὰ ἀφήνω τὸν καθένα κύριο τῆς προαιρέσεώς του. Καὶ τὸν προσκαλῶ ὄχι σὲ κάτι κακὸ καὶ ἐπαχθές, ἀλλὰ στὴν οὐράνιο βασιλεία καὶ στὴν αἰώνιο ζωή. Ὅποιος θέλει νὰ ἔλθει πίσω μου, εἴτε ἄνδρας εἴτε γυναίκα, εἴτε ἄρχοντας εἴτε ἀρχόμενος, καὶ θέλει νὰ σωθεῖ, ἂς ἀκολουθήσει αὐτὴ τὴν ὁδό. Ποιά; νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του· καὶ νὰ σηκώσει τὸν σταυρό του· καὶ νὰ μὲ ἀκολουθήσει.

Καὶ τί σημαίνει νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του; σημαίνει νὰ μὴν κρατᾶ τίποτα γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ νὰ τὸν παραδίνει στοὺς κινδύνους, στοὺς ἀγῶνες, καὶ νὰ τὰ ὑπομένει ὅλα σὰν νὰ συνέβαιναν σὲ κάποιον ἄλλο. Καὶ δὲν λέει ἁπλὰ νὰ ἀρνηθεῖ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀπαρνηθεῖ, θέλοντας νὰ δείξει τὸ μέγεθος τῆς αὐταπάρνησης ποὺ ὀφείλει νὰ διαθέτει ὅποιος θέλει νὰ τὸν ἀκολουθήσει.

Καὶ ἂς σηκώσει τὸν σταυρό του. Εἶδες πῶς καθόπλισε ὁ οὐράνιος βασιλεὺς τὸν στρατιώτη ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ; δὲν τοῦ

ἔδωσε ἀσπίδα, οὔτε κράνος, οὔτε τόξο, οὔτε θώρακα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἰσχυρότερο ὅλων, τὴν ἀσφάλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Σταυρό, τὸ σύμβολο τῆς νίκης κατὰ τῶν δαιμόνων. Αὐτὸς εἶναι καὶ μάχαιρα, καὶ ἀσπίδα, καὶ θώρακας, καὶ κράνος, καὶ φρούριο ἀσφαλές, καὶ λιμάνι, καὶ καταφύγιο, καὶ στεφάνι νίκης, καὶ ἔπαθλο, καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς θησαυρούς, τοὺς παρόντες καὶ τοὺς μελλοντικούς. Ὅπως κάποιος ποὺ ἔχει ἕνα ἰσχυρὸ ὅπλο καὶ τὸ δίνει στοὺς στρατιῶτες του, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς μᾶς λέει «δεῖτε τὸν Σταυρό μου καὶ ὅσα μεγάλα ἐποίησε· κάμετε καὶ ἐσεῖς τὸ ἴδιο, καὶ πορευθεῖτε ὅπου ἂν θέλετε». Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς Ἁγίας Γραφῆς μᾶς λέει: «*Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει*» (*Ἰω.* 14, 12).

Τί σημαίνει πάλι τὸ «*Ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι*»; μήπως νὰ βαστᾶ ὁ καθένας μας τὸ ξύλο; ὄχι βέβαια, διότι δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ ἀρετή. Ἀλλὰ ἐννοεῖ ὅτι ὀφείλουμε νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι καὶ παρατεταγμένοι ἀπέναντι στοὺς κινδύνους, νὰ βράζει τὸ αἷμα μας καὶ νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι γιὰ σφαγὴ καὶ θάνατο καθημερινό, καὶ νὰ πράττουμε τὰ πάντα μὲ τέτοιο τρόπο, σὰν νὰ μὴν περιμένουμε ὅτι θὰ διαρκέσει ἡ ζωή μας μέχρι τὸ βράδυ, ἀλλὰ ὅτι θὰ πεθάνουμε οὕτως ἢ ἄλλως. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε, ὅτι «*καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκω*» (*Α᾽ Κορ.* 15, 31). Διότι δὲν μᾶς δόθηκε ἕνας μόνο θάνατος, πέρα ἀπὸ τὸν φυσιολογικό, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν, ἂν θέλουμε, νὰ πεθάνουμε μυριάδες φορὲς γιὰ τὸν Δεσπότη Χριστό. Ἔτσι πρόθυμος νὰ θυσιαστεῖ ἂς εἶναι ὁ καθένας μας, ὅπως ἐκεῖνος, ὁ καλὸς Ποιμένας ποὺ μᾶς βάσταξε στοὺς ὤμους του. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι ἀρκεῖ τὸ νὰ εἶναι ἕτοιμος γιὰ θάνατο, γιατὶ καὶ οἱ ληστὲς καὶ οἱ ἐγκληματίες εἶναι ἕτοιμοι

νὰ πεθάνουν, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ προσθέτει «*καὶ ἂς μὲ ἀκολουθήσει*». Δὲν ζητῶ, μᾶς λέει, μόνο τὸν ἀνδρεῖο, οὔτε ἐκεῖνον ποὺ ἀψηφᾶ καὶ περιφρονεῖ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ τὸν ἐπιεικῆ καὶ σώφρονα καὶ τὸν γεμάτο ἀπὸ ἀρετή.

Τὸ νὰ ἀκολουθήσουμε τὸν Χριστό, σημαίνει νὰ τὸν μιμηθοῦμε στὴ σταυρική του πορεία, ὥστε νὰ γίνουμε μέτοχοι καὶ τῆς Ἀναστάσεώς του. Σημαίνει νὰ τὸν μιμηθοῦμε στὴν ὑπομονὴ καὶ στὴ συγγνώμη, καὶ ἀκόμη περισσότερο νὰ προσευχόμαστε γιὰ τοὺς ἐχθρούς μας. Ἀκόμα καὶ ἂν κάποιοι εἶναι σκληροὶ καὶ ὀργίλοι, ἂς ἀποβάλλουν τὴν ἔχθρα καὶ τὴν μικροψυχία ἀναλογιζόμενοι τὴ βραχύτητα τοῦ βίου μας. Γίνε μιμητὴς τοῦ Δεσπότου: σταυρωνόταν καὶ συνομιλοῦσε μὲ τὸν Πατέρα του ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του. «Καὶ πῶς μπορῶ», θὰ ἀναρωτηθεῖ κανείς, «νὰ μιμηθῶ τὸν Θεάνθρωπο Χριστό»; Ἐὰν θέλεις, μπορεῖς. Ἂν δὲν εἶχες τὴ δυνατότητα νὰ τὸν μιμηθεῖς, πῶς ἔλεγε «*μάθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ, ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ*»; (*Μθ*. 11, 29) καὶ πῶς ὁ Παῦλος ἔλεγε «*μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καγὼ Χριστοῦ*»; (*Α᾽ Κορ*. 11, 1). Μήπως δὲν θέλεις νὰ μιμηθεῖς τὸν Δεσπότη Χριστό; μιμήσου τὸν σύνδουλό σου, τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανο· καὶ ἐκεῖνος ἄλλωστε τὸν Κύριο μιμήθηκε. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἀσχολήθηκε μὲ τὸν σταυρὸ οὔτε μὲ τίποτα ἄλλο δικό του, ἀλλὰ ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του παρακαλοῦσε τὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ ὁ δοῦλος λιθοβολούμενος, βαλλόμενος ἀπὸ κάθε μεριά, ἀφοῦ ἄφησε κατὰ μέρος τὶς ὀδύνες ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῶν λίθων, ἔλεγε: «*Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην*» (*Πράξ*. 7, 60). Ἀλλὰ καὶ ὁ Παύλος λέει: «*Ηὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα*» (*Ρωμ*. 9, 3). Καὶ ὁ Μωυσῆς λέει: «*εἰ μὲν ἀφίῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κἀμὲ*

ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας» (Ἐξ. 32, 32). Καὶ ὁ Δαυὶδ λέει: «*γενέσθω ἡ χείρ σου ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου»* (Β' Σαμ. 24, 17). Καὶ ὁ Σαμουὴλ λέει: «*ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν τοῦ διαλείπειν προσευχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ»* (Α' Σαμ. 12, 23). Ποιὰ ἑπομένως συγγνώμη μποροῦμε νὰ πετύχουμε ὅταν ὁ Δεσπότης Χριστὸς καὶ οἱ δοῦλοι τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης μᾶς ὠθοῦν νὰ προσευχόμαστε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν μας, καὶ ἐμεῖς ἀπεναντίας προσευχόμαστε κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας; Εἶναι μεγαλύτερο πρᾶγμα νὰ προσευχόμαστε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν μας παρὰ ὑπὲρ τῶν φίλων μας, καὶ τὸ πρῶτο μᾶς ὠφελεῖ περισσότερο ἀπὸ τὸ δεύτερο. «*Γιατὶ ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς φίλους σας*», λέει ὁ Κύριος, «*δὲν κάνετε κάτι τὸ μεγάλο. Καὶ οἱ τελῶνες τὸ ἴδιο κάνουν»* (πρβλ. Μθ. 5, 46). Ὅταν ὅμως ἀγαπήσουμε τοὺς ἐχθρούς μας, γινόμαστε κατὰ τὴν ἀνθρώπινη δύναμη ὅμοιοι μὲ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος «*τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους»* (Μθ. 5, 45).

Ἂς περιφράξουμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτούς μας, ἀγαπητοί, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Σταυροῦ, καὶ ὁπλισμένοι μὲ αὐτὸν εἰς τὸ ἑξῆς, ἂς ἐπιδοθοῦμε στὴ νηστεία μὲ μεγαλύτερη προθυμία, καὶ ἂς περιφρονήσουμε τὶς ἀπολαύσεις τοῦ βίου. Γιατὶ καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ὁ ἔρωτας καὶ ὅλα τὰ συναφῆ μᾶς φαίνονται τερπνὰ ἐπειδὴ εἴμαστε φίλαυτοι καὶ προσηλωμένοι στὴν παροῦσα ζωή. Ὅταν ὅμως τὴν καταφρονήσουμε, τότε δὲν ἔχουμε κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ αὐτά. Καλὴ βέβαια εἶναι ἡ παροῦσα ζωή, καλὴ καὶ γλυκιά, γιατὶ ἀποτελεῖ δῶρο τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ὅταν ἀποκαλυφθεῖ ἡ μέλλουσα, τότε δικαίως καταφρονεῖται αὐτή.

Ἴσως τὰ λόγια αὐτὰ καὶ οἱ παραινέσεις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου νὰ φαντάζουν ἐξωπραγματικά, εἰδικὰ στὶς μέρες μας ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὰ ὑλικὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐξασφάλιση τῆς προσωπικῆς του εὐημερίας· γι' αὐτὸ καὶ παρατηροῦμε τὴν ὑπέρμετρη ἐνασχόληση τῆς κοινωνίας καὶ τῶν μέσων ἐνημέρωσης μὲ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα, μὲ τοὺς πολέμους καὶ τοὺς διαπληκτισμούς, μὲ τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, μὲ τὴν ψεύτικη λάμψη τῶν «ἐπωνύμων», μὲ ὅλα τὰ ὑλικά, γήινα καὶ ἐφήμερα πράγματα. Ἡ σύγχυση ποὺ ἐπικρατεῖ στὸν νοῦ καὶ τὶς καρδιὲς σχεδὸν ὅλων μας, ἀκόμα καὶ ὅταν προσπαθοῦμε νὰ ἐπιλύσουμε τὰ ἁπλὰ προβλήματα τῆς καθημερινότητάς μας, δὲν μᾶς ἀφήνει τὸ περιθώριο νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ πνευματικά, μὲ τὰ αἰώνια, μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ψυχῆς μας.

Ἡ Ἁγία μας Ἐκκλησία, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς καιρούς, προβάλλει τὸν πάντα ἐπίκαιρο Σταυρὸ τοῦ Κυρίου μας· ὄχι γιατὶ εἶναι ἀναχρονιστικὴ ἢ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ συμβαδίσει μὲ τὴν ἐποχή μας, ἀλλὰ ἐπειδὴ στοχεύει ὑψηλότερα ἀπὸ ὅ,τι μᾶς ἐπαγγέλλονται οἱ ἰσχυροί τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ μᾶς μεταφέρει τὴν ἐπαγγελία τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Προβάλλει τὸν Τίμιο Σταυρὸ γιὰ ὅλους τοὺς λόγους ποὺ μὲ τόση ἐνάργεια μᾶς ἀνέλυσε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καλώντας μας σὲ ἐπαναπροσδιορισμὸ ὄχι ἁπλὰ τῶν στόχων μας, ἀλλὰ ὁλόκληρης τῆς ζωῆς μας. Γι' αὐτό, ἀντὶ κατακλείδας, ἀπευθύνει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος στὸν τίμιο Σταυρὸ τὸν ἑξῆς χαιρετισμό:

«Χαίροις σταυρέ, ἀρχὴ σωτηρίας, καὶ ὀχύρωμα βασιλείας·

χαίροις, σταυρέ, προβλήτωρ ἀποστόλων, καὶ κήρυγμα προφητῶν·
χαίροις, σταυρέ, καύχημα μαρτύρων καὶ κήρυγμα ὁσίων·
χαίροις, σταυρέ, γαλήνη τῶν χειμαζομένων, καὶ ἀνάῤῥυσις τῶν αἰχμαλωτιζομένων·
χαίροις, σταυρέ, δικαίων καὶ ὁσίων ἀγαλλίαμα·
χαίροις, σταυρέ, ἱερέων στολιστά, καὶ πρεσβυτέρων σεμνότης·
χαίροις, σταυρέ, διακόνων ἀγλάϊσμα, καὶ ἀναγνωστῶν φαιδρότης·
χαίροις, σταυρέ, μοναζόντων καύχημα, καὶ πενθούντων παράκλησις·
χαίροις, σταυρέ, φύλαξ Ἐκκλησιῶν, καὶ πόλεων εὐνομία·
χαίροις, σταυρέ, ὀρφανῶν πάτερ, καὶ χηρῶν προστάτα·
χαίροις, σταυρέ, πολεμουμένων σωτηρία, καὶ πλανωμένων ὁδηγός·
χαίροις, σταυρέ, ἀδικουμένων ὑπέρμαχος, καὶ ἀδικούντων ἀντίδικος·
χαίροις, σταυρέ, ὀδυνωμένων ψυχαγωγία, καὶ κινδυνευόντων παραμυθία·
χαίροις, σταυρέ, τῶν φαύλων ἐπιτηδευμάτων διορθωτά, καὶ τῶν κρειττόνων σπουδασμάτων βοηθέ·
χαίροις, σταυρέ, πολεμουμένων ὅπλον ἀήττητον, καὶ πιπτόντων ἔγερσις·
χαίροις, σταυρέ, ἀσθενούντων δύναμις, καὶ ἀδυνάτων βακτηρία·
χαίροις, σταυρέ, παρθενευόντων στέφανος, καὶ χηρευόντων σωφροσύνη·

χαίροις, σταυρέ, ἔνδυμα τῶν νεοφωτίστων, καὶ φύλαξ νηπίων·
χαίροις, σταυρέ, δούλων ἐλευθερία, καὶ ἀποθνησκόντων ἐντάφιον·
χαίροις, σταυρέ, τῶν ψυχῶν ὁ ἁγιασμός, καὶ τῶν δαιμόνων κατακάρδιος ἧλος·
χαίροις, σταυρέ, ὁ τῶν ὁδοιπόρων συνοδοιπόρος, καὶ τῶν πλεόντων εὔδιος λιμήν·
χαίροις, σταυρέ, τῶν πιστῶν ἀσφάλεια, καὶ ἀγρυπνούντων παραμύθιον·
χαίροις, σταυρέ, τὸ ἡμερινὸν ὅπλον, καὶ νυκτερινὸν φυλακτήριον·
χαίροις, σταυρέ, ἀσθενούντων βακτηρία, καὶ ποιμένων ῥάβδος·
χαίροις, σταυρέ, ἐπιστρεφόντων χειραγωγία, καὶ προκοπτόντων τελείωσις·
χαίροις, σταυρέ, τῶν ψυχῶν ἡ σωτηρία, καὶ σωμάτων πάντων κακῶν ἀποτρόπαιον·
χαίροις, σταυρέ, πάντων ἀγαθῶν πρόξενος, καὶ ἁμαρτιῶν ἀναίρεσις·
χαίροις, σταυρέ, φυτὸν ἀναστάσεως, καὶ ξύλον ζωῆς αἰωνίου·
χαίροις, σταυρέ, πίστεως κρηπίς, καὶ ἱερωσύνης τελείωσις·
χαίροις, σταυρέ, ἀνομιῶν ἀπολύτρωσις, καὶ Ἐκκλησιῶν θεμέλιος καὶ στήριγμα·
χαίροις, σταυρέ, νόσων καθαίρεσις, καὶ ὁδοιπορούντων ἀνάπαυσις·

χαίροις, σταυρέ, ἐπικουρία τῶν δεομένων, καὶ ἀγωνιστῶν συμμαχία·
χαίροις, σταυρέ, ὀδυνωμένων ἀνάκτησις, καὶ εὐθυπορούντων ἔρεισμα·
χαίροις, σταυρέ, ἐλεημοσύνης αἴτιος, καὶ ἀσπλαγχνίας τιμωρία·
χαίροις, σταυρέ, πάντων βοήθεια κραταιά, καὶ βεβαιούσης ἐλπίδος ἀσφάλεια».

Πῆγε ὁ Χριστὸς στὴν Ἰνδία;

Πρωτ. Βασίλειου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπληρωτῆ καθηγητῆ Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ

Στοὺς «*βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους*» (*Α΄ Τιμ.* 4, 7) ποὺ ἐπινοήθηκαν γιὰ νὰ ἀμφισβητήσουν τὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου ἀνήκει καὶ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι δῆθεν τὸ μοναδικὸ σὲ περιεχόμενο κήρυγμά του καὶ τὰ ἀξεπέραστα θαύματά του ὀφείλονται στὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ 12ου καὶ τοῦ 30οῦ ἔτους τῆς ζωῆς του πῆγε στὴν Ἰνδία. Ἐκεῖ διδάχθηκε τὴ σοφία καὶ ἀπέκτησε ἀπόκρυφες δυνάμεις, μέσῳ τῶν ὁποίων τελοῦσε τὰ θαύματα.

Ἀφετηριακὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἰσχυρισμὸς δὲν εἶναι νέος. Εἶναι πολὺ παλαιός. Εἶναι ἄποψη τοῦ Κέλσου (170 μ.Χ.) στὴ γνωστὴ πολεμική του κατὰ τοῦ Χριστοῦ, στὸ ἔργο του «*Ἀληθὴς Λόγος*» μὲ μιὰ παραλλαγὴ μόνο ὡς πρὸς τὴ χώρα. Ὁ Κέλσος, θεωροῦσε ὡς χώρα στὴν ὁποία ἀπέκτησε μαγικὲς δυνάμεις, τὴν Αἴγυπτο ἀντὶ τῆς Ἰνδίας.

Στοὺς νεότερους χρόνους βλέπουμε τὸν παράλογο καὶ ἀνιστόρητο αὐτὸν ἰσχυρισμὸ περὶ τῆς δῆθεν μετάβασης τοῦ Ἰησοῦ στὴν Ἰνδία, νὰ τὸν ἀναφέρουν ὁ γνωστὸς Γερμανὸς φιλόσοφος Ἀ. Σοπενχάουερ στὸ δίτομο ἔργο του *Parerga und Paralipomena*, 1851, καὶ ὁ Ρῶσος N. Notowitsch, στὸ ἔργο του *Die Lücke im Leben Jesu*, Stuttgart 1894.

Στὴ συνέχεια, ἐνδεικτικῶς, θὰ ἀναφέρουμε ὁρισμένα ὀνόματα. Ἡ ἄποψη αὐτὴ συζητιέται ἀπὸ τοὺς K. Berna, A.

Faber - Kaiser, καὶ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ βεβαιότητας ἀπὸ τὸν H. Kersten (Βλ. K. Berna, *Jesus ist nicht am Kreuz gestorben*, Stuttgart 1957. A. Faber - Kaiser, *Jesus died in Kashmir*, London 1978. H. Kersten, *Jesus lebte in Indien*, München 1984).

Ἐπιπλέον, ἐν προκειμένῳ, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τὶς τοποθετήσεις τῶν J. Dirnbeck καὶ G. Grönbold σχετικὰ μὲ τὸ θέμα μας (Βλ. J. Dirn-beck, *Die Jesusfälscher. Ein Original wird entstellt*, Augsburg 1994. G. Grönbold, *Jesus in Indien. Das Ende einer Legende*, München 1985). Ἡ δοξασία αὐτὴ θὰ υἱοθετηθεῖ ἀπὸ κινήσεις ποὺ ἐκφράζουν τὸ φρόνημα τῆς ἀντιχριστιανικῆς «Νέας Ἐποχῆς».

Τὴν ἄποψη ὅμως, περὶ τῆς δῆθεν μετάβασης τοῦ Ἰησοῦ στὴν Ἰνδία, ἐπιπροσθέτως, τὴν ὑποστηρίζει καὶ μιὰ ἰσλαμικὴ σέκτα γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Ἀχμαντίγια (Ahmadiyya) μὲ διαφορὰ ὅμως ὡς πρὸς τὸν χρόνο καὶ τὰ γεγονότα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐν λόγῳ ἰσλαμικὴ σέκτα, ὁ Χριστὸς δὲν πέθανε στὸν Σταυρό. Μετὰ τὸν ὑποτιθέμενο κατ' αὐτοὺς θάνατό του καὶ τὴν ἀνάσταση, ἔφυγε καὶ πῆγε στὴν Ἰνδία καὶ συγκεκριμένα στὸ Κασμίρ. Ἔζησε ἐκεῖ, κήρυξε καὶ πέθανε σὲ ἡλικία 120 χρόνων. Κατὰ τὴν Ahmadiyya μάλιστα ὁ τάφος του βρίσκεται στὸ Srinagar.

Βασικὸ ἐπιχείρημα τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἄποψης περὶ μετάβασης τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἰνδία, εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι σιωπᾶ ἡ Καινὴ Διαθήκη γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ μεσολαβεῖ μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ δωδεκαετοῦς στὸν Ναὸ καὶ τὴν ἔναρξη τῆς δημόσιας δράσης του.

Σιωπᾶ ὅμως ὄντως ἡ Καινὴ Διαθήκη γιὰ τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸ διάστημα τοῦ ἐπίγειου βίου τοῦ Κυρίου; Μιὰ προσεκτικὴ μελέτη τοῦ ἱεροῦ κειμένου ἀποδεικνύει τὸ ἀντίθετο. Ἀπουσι-

άζει βεβαίως ἐκτενὴς ἀναφορὰ γι' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ ὅμως εἶναι κατανοητὸ γιατὶ ξέρουμε, ὅτι τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια εἶναι μὲν οἱ κατεξοχὴν ἀξιόπιστες ἱστορικὲς πηγὲς σχετικὰ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου, δὲν ἀποτελοῦν ὅμως βιογραφίες τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο ἐξάλλου μᾶς τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, σχετικὰ μὲ τὸν χαρακτήρα καὶ τὸν σκοπὸ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων (Κεφ. 20, 30-31).

Τί ἀναφέρει, λοιπόν, ἡ Καινὴ Διαθήκη; Μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα στὴ Ναζαρέτ, καὶ ἀφοῦ ἔχει προηγηθεῖ τὸ θαυμαστὸ γεγονὸς τοῦ δωδεκαετοῦς Ἰησοῦ στὸν Ναό, ὅπου «*ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ*» (*Λκ.* 2, 47), ὁ Κύριος παραμένει στὴ Ναζαρὲτ συνεχῶς, μαζὶ μὲ τὴ Θεοτόκο καὶ τὸν μνήστορα Ἰωσήφ. Σύμφωνα μὲ τὸ ἱερὸ κείμενο: «*ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς*» (*Λκ.* 2, 51).

Τὸ συνεχὲς τῆς παραμονῆς του στὴν ἄσημη Ναζαρὲτ μέχρι τὴν ἔναρξη τοῦ δημοσίου ἔργου του ἐπιβεβαιώνεται καὶ μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν ἰδίων τῶν συμπατριωτῶν του. Ὁ Κύριος μιλώντας ἀργότερα στὴ συναγωγὴ τῆς Ναζαρὲτ θὰ προκαλέσει τὴν ἔκπληξη καὶ τὴν ἀπορία τῶν συμπατριωτῶν του ἀπὸ τὴ σοφία τῶν λόγων του καὶ τὴ δύναμη τῶν θαυμάτων του.

Ἡ ἔκπληξή τους ἦταν μεγάλη, ἀκριβῶς, γιατὶ τὸ πρόσωπό του τοὺς ἦταν γνωστό. Ἤξεραν ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν μέχρι πρότινος μέλος μιᾶς ἄσημης οἰκογένειας τῆς Ναζαρέτ (*Μθ.* 13, 54 -56. *Μρ.* 6, 1-3). Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι ἐπιβεβαιωτικὸ τοῦ «*ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς*», καὶ ὅτι οὐδέποτε ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν πατρίδα του δῆθεν γιὰ νὰ σπουδάσει ἢ νὰ ἀποκτήσει ἀπόκρυφες δυνάμεις.

Τὴν ἴδια πραγματικότητα ὅμως τὴν ἐπιβεβαιώνουν καὶ οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι στὰ Ἱεροσόλυμα, ὅταν μὲ ἀφορμὴ τὴ θαυμαστὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου στὸν Ναό, μὲ ἀπορία θὰ ἀναφωνοῦν «*Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς;*» (Ἰω. 7, 15).

Ὁλοκληρώνοντας τὶς ἐπισημάνσεις μας σχετικὰ μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ τῆς δῆθεν μετάβασης τοῦ Κυρίου στὴν Ἰνδία κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ 12ου ἕως 30οῦ ἔτους του, πρέπει νὰ τονίσουμε, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ δοξασία ἀποτελεῖ κλασικὸ παράδειγμα προσπάθειας νὰ ἀντικατασταθεῖ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἱστορία ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσία καὶ τὶς φαντασιώσεις.

Ὁ Χριστοκεντρισμὸς τοῦ ἁγίου Πορφυρίου

Μαρίας-Αἰκατερίνης Δημητροπούλου
Ὑποψ. δρος Θεολογικῆς Σχολῆς ΕΚΠΑ

Ἡ ἀγάπη τοῦ ἁγίου Πορφυρίου γιὰ τὸν Χριστὸ τὸν εἶχε ἀναδείξει σὲ σκεῦος ἐκλογῆς καὶ ἄνθρωπο σπανίων χαρισμάτων. Ὡς πεμπτουσία τῆς διδασκαλίας του θεωροῦσε μοναδικὴ ὁδὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν Χριστὸ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ χαρά, στὸ φῶς, στὴν ἐλπίδα καὶ στὴν εὐτυχία. Ὁ ἴδιος, ὡς ἀπαύγασμα ἁγιοπνευματικῆς ζωῆς, σκόρπιζε τὴ χαρὰ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ διαρκεῖ αἰώνια[1].

Ὁ ἅγιος Πορφύριος τόνιζε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ θεῖος ἔρωτας ποὺ μᾶς μεθάει. Ἡ σχέση μας μὲ τὸν Χριστὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀγάπη, τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἐλπίδα ποὺ πηγάζουν μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν προσωπικὴ ἐπικοινωνία. Πρόκειται γιὰ μιὰ σχέση πνευματικῆς τρέλας ποὺ βιώνεται μέσα στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ μεθάει σὰν κρασὶ ἀνόθευτο, γιατὶ κυριαρχεῖ ἡ μέθη ἀπὸ πνευματικὸ κρασί, διότι: « *Ἡ χαρὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Εἶναι μιὰ χαρὰ ποὺ σὲ κάνει ἄλλο ἄνθρωπο. Εἶναι μιὰ πνευματικὴ τρέλα, ἀλλὰ ἐν Χριστῷ. Σὲ μεθάει σὰν τὸ κρασὶ τὸ ἀνόθευτο, αὐτὸ τὸ κρασὶ τὸ πνευματικό. Ὅπως λέγει ὁ Δαυίδ: «Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον»* (Ψαλμ. 22, 5). *Ὁ πνευματικὸς οἶνος εἶναι ἄκρατος, ἀνόθευτος, πολὺ δυνατὸς κι ὅταν τὸν πίνεις, σὲ μεθάει.*

1. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καὶ Λόγοι* (I), «*Εἰσαγωγή*», ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοπηγῆς, Χανιὰ 2003, σ. 21.

Αὐτὴ ἡ θεία μέθη εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, ποὺ δίδεται στοὺς «καθαροὺς τῇ καρδίᾳ» (Μθ. 5, 8)[2].

Στόχος εἶναι νὰ εἰσχωρήσουμε μέσα στὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔτσι, θὰ μᾶς ἀγαπήσει καὶ ἐκεῖνος καὶ θὰ εὐφραίνονται οἱ καρδιές μας, διότι ὁ Χριστὸς εἶναι πηγὴ τῆς χαρᾶς[3].

Ὁπότε, ἀγαπώντας τὸν Χριστό, ἀγαπᾶμε τὴν εὐσέβεια, τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν πηγὴ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ[4]. Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, ἄρα χωρὶς τὴν ἀγάπη δὲν ὑπάρχει ζωὴ καὶ ζοῦμε τὴν κόλαση. Ἀγαπώντας τὸν Χριστό, ἀγαπᾶμε τὴν Ἐκκλησία, τὸν ἀδελφό μας, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ ζοῦμε στὸ ἐμεῖς καταλύοντας τὸν ἀτομοκεντρισμὸ καὶ τὴν ἰδιοτέλεια. Ἡ ἕνωσή μας μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν Παράδεισο ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ ἀγάπη μας στὸν Χριστὸ καὶ ἡ ἐπικοινωνία μας μαζί του νὰ εἶναι ἀνιδιοτελὴς καὶ ἐκεῖνος θὰ φροντίζει, γιατὶ γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ ἐμᾶς τὸν τρόπο ποὺ θὰ σωθεῖ ἡ ψυχή μας[5].

Σύμφωνα μὲ τὸν Γέροντα, τὸ σωστὸ εἶναι νὰ θέλουμε αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς, ζώντας μέσα στὴν ἀγάπη του, νὰ θέλουμε ὅσα θέλει γιὰ μᾶς ἡ ἀγάπη του. Ὁ Ἅγιος πίστευε ὅτι δὲν ἀγαποῦσε πάρα πολὺ τὸν Χριστό, νόμιζε ὅτι εἶναι ἀνάξιος τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ δὲν ἀπελπιζόταν καὶ παρακαλοῦσε νὰ

---

2. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), *«Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀγάπη μας, ὁ ἔρωτάς μας»*, ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοπηγῆς, Χανιὰ 2019, σ. 235.

3. Στὸ ἴδιο, σ. 236.

4. Στὸ ἴδιο, σ. 237.

5. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), *«Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ἕνα θέλω, ἕνα ἐπιθυμῶ, ἕνα ζητῶ, Χριστέ μου, νὰ εἶμαι μαζί Σου»*, σ. 238.

Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης

τὸν στείλει ὁ Χριστός, ὅπου θέλει ἡ ἀγάπη του. Προτοῦ φύγει γιὰ τοὺς οὐρανοὺς δὲν φοβότανε τὴ δευτέρα Παρουσία, οὔτε ἤθελε νὰ σκέφτεται πλέον τὶς ἁμαρτίες του, ἀλλὰ μόνο τὴν

αἰώνια ζωὴ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ[6]. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει, ὅτι θέλει νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, ἀκόμα καὶ στὴν κόλαση νὰ πάει, ἀρκεῖ νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸν Χριστό. Ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ὅπου ἀποφασίσει καὶ θέλει ὁ Χριστός, ἀρκεῖ νὰ εἶναι μαζί του, νὰ μὴν εἶναι μακριά του.

Ἡ ἀγάπη τοῦ ἁγίου Πορφυρίου γιὰ τὸν Χριστὸ εὐωδίαζε τὶς αἰσθήσεις του καὶ ζοῦσε ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, ξεπερνοῦσε τὴ σκέψη τῆς ἀναμενόμενης ἔλευσης τοῦ θανάτου, ἡ συνείδησή του εἶχε καταργήσει τὸν θάνατο, γιατὶ συνεχῶς ζοῦσε μέσα του τὸν Χριστό[7]. Κατὰ παρόμοιο τρόπο, προέτρεπε καὶ ἐμᾶς νὰ εἴμαστε φίλοι τοῦ Χριστοῦ, νὰ τὸν σκεφτόμαστε καὶ νὰ εἴμαστε σίγουροι ὅτι μᾶς ἀγαπάει. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς φίλος ποὺ δὲν θὰ μᾶς προδώσει ποτέ: «*Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ...*» (*Ἰω.* 15, 14).

> *«Ἂν ἀγαπᾶμε τὸν Χριστὸ πραγματικά, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χάσουμε τὸ σεβασμό μας σ᾽ ἐκεῖνον. Ἐδῶ ἰσχύει ἐκεῖνο τοῦ ἀποστόλου Παύλου: "Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλῖψις ἢ στενοχώρια... Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή... οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος... δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν" (Ρωμ. 8, 35 καὶ 38-39). Εἶναι μιὰ σχέση ἀνώτερη, μοναδική, ἡ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὸν Θεό, ποὺ δὲν τὴ διασπᾶ τίποτα καὶ δὲν τὴ φοβίζει οὔτε τὴν κλονίζει τίποτα».*

---

6. Στὸ ἴδιο, σ. 239.

7. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Μὲ τὴ θεία ἀγάπη γίνονται ὅλα Χριστός, γίνονται Παράδεισος*», σ. 250.

Ὁ Ἅγιος ἐξηγοῦσε ὅτι ὁ Χριστός, ὡς δημιουργός μας, δὲν γίνεται νὰ μὴν ἀγαπάει τὰ πλάσματά του καὶ νὰ μὴν εἶναι ὁ ἀληθινὸς φίλος μας καὶ τὸ πιὸ οἰκεῖο πρόσωπο στὴ ζωή μας. Νὰ μὴν στενοχωριόμαστε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, σὲ ὅποιο παράπτωμα καὶ ἂν πέσαμε, γιατὶ ὁ Χριστὸς μᾶς περιμένει μὲ ἀγάπη. Δὲν πρόκειται νὰ μᾶς τιμωρήσει· ἐμεῖς τιμωροῦμε τὸν ἑαυτό μας καὶ βρισκόμαστε σὲ ἀπόγνωση μὲ τὸ νὰ ἀρνούμαστε τὴν ἀγάπη ποὺ μᾶς προσφέρει, γιατὶ μᾶς περιμένει, χωρὶς κατάκριση, ποὺ δὲν φυλάξαμε τὶς ἐντολές του. Ἐξάλλου, ὁ Χριστὸς ὡς δημιουργὸς προγνωρίζει τὰ ἐλαττώματά μας καὶ ζητάει τὴν ἐμπιστοσύνη μας, ὥστε νὰ μὴν τὸν ἀποχωριζόμαστε καὶ ἐκεῖνος θὰ μᾶς σώσει μέσα ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά μας[8]: «*καὶ εἴρηκέ μοι· ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ᾽ ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ*» (*Β' Κορ*. 12, 9).

Ὁ ἄνθρωπος σώζεται μέσα ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες του καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν τελειότητά του, διότι τὸ ἀπόλυτο καὶ ἡ τελειότητα ἀνήκουν μονάχα στὴ Θεότητα. Ὅπως φαίνεται καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὁ Χριστὸς τὸν πληροφορεῖ ὅτι ἡ ἴδια ἡ θεία χάρη ποὺ ἐκεῖνος παρέχει στὸν Παῦλο καὶ μόνο ἡ θεία χάρη ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἀποκαλύπτεται ἡ δύναμή του. Καμία σημασία δὲν ἔχει ἡ ἀσθένεια τοῦ Παύλου, ἀφοῦ μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένεια, ὁ Χριστὸς ὁδηγεῖ τὸν Παῦλο σὲ θεόπνευστα ἔργα. Ἀκόμη καὶ ὁ Παῦλος παραδέχεται ὅτι ἡ ἀσθένειά του τοῦ ὑπενθυμίζει ἀσταμάτητα τὴν ὀντολογική

8. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ὁ Χριστὸς εἶναι φίλος μας*», σ. 251.

του ὕπαρξη καὶ συνεπῶς διατηρεῖ τὴν ταπεινότητά του μπροστὰ στὸν Χριστό.

Ὅπως ὁ φτωχὸς ποὺ προσπαθεῖ νὰ πλουτίσει, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ ἔχει συναίσθηση τῆς ἀναξιότητας καὶ τῆς ἁμαρτωλότητάς του, ζεῖ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Πορφύριος δὲν ἔπαυε νὰ προσπαθεῖ γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀπελπιζόταν, ἀλλὰ ἤξερε ὅτι ἔπρεπε ὁ Χριστὸς νὰ βρεῖ κάτι μέσα στὴν ψυχή του γιὰ νὰ ἑλκύσει τὴ χάρη τῆς ἀγάπης του[9]. Ὁ Ἅγιος μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὅσο ἀγαπᾶς τὸν Χριστό, τόσο βρίσκεσαι σὲ μιὰ διαρκῆ κίνηση γιὰ νὰ τὸν ἀγαπᾶς ἀκόμα περισσότερο καὶ ἐνῶ νομίζεις ὅτι δὲν τὸν ἀγαπᾶς, ὅλο καὶ πηγαίνεις πιὸ κοντὰ στὴν ἀγάπη του. Κοντὰ στὸν Χριστὸ δὲν ὑπάρχει μοναξιὰ καὶ δὲν ἐνοχλεῖται ὅποιος ἀδικεῖται καὶ πάσχει ἀδίκως ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους:

> *«Ὁ Χριστὸς εἶναι σὲ ὅλες σου τὶς σκέψεις, σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα. Ἔχεις τὴν χάρι καὶ μπορεῖς ὅλα νὰ τὰ ὑποφέρεις γιὰ τὸν Χριστό. Ἀκόμη μπορεῖς νὰ πάσχεις καὶ ἀδίκως. Νὰ ὑποφέρεις ἀδικίες γιὰ τὸν Χριστό, καὶ μάλιστα μὲ χαρά. Ὅπως ἔπαθε ἐκεῖνος, τὸ ἴδιο κι ἐσὺ μπορεῖς νὰ πάσχεις ἀδίκως. Διάλεξες τὸν Χριστό, γιὰ νὰ μὴν πάθεις; Τί λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος; "Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου" (Κολ. 1, 24). Αὐτὴ εἶναι ἡ θρησκεία μας. Νὰ ξυπνήσει ἡ ψυχὴ καὶ ν' ἀγαπήσει τὸν Χριστό, νὰ γίνει ἁγία»*[10].

9. Στὸ ἴδιο, σ. 240.

10. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ὅταν ἔλθει ὁ Χριστὸς στὴν καρδιά, ἡ ζωὴ ἀλλάζει*», σ. 241.

Πρέπει νὰ νεκρωθοῦμε κατὰ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, νὰ ζοῦμε σὰν νὰ εἴμαστε νεκροὶ καὶ τότε θὰ ζοῦμε πραγματικά. Μέσα στὴν τέλεια καὶ ἀπόλυτη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ προβάλλει ὁ θεῖος ἔρωτας, ὁ θεῖος πόθος καὶ τότε δὲν ὑπάρχει πόνος, γιατὶ ὁ πόνος ἐξαφανίζεται καὶ μεταστρέφεται σὲ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ[11]. Ὁ θεῖος ἔρωτας σὲ κάνει νὰ μὴν φοβᾶσαι τίποτα, σὲ ἐμπνέει ἀκόμα καὶ μπροστὰ στὸ μαρτύριο. Τὴν ἴδια ἔμπνευση μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν Χριστὸ εἶχε καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης. Ἦταν ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ πνευματικὴ τρέλα, ποὺ ὁδηγοῦσε τοὺς μάρτυρες στὸ μαρτύριο καὶ τοὺς γέμιζε μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη.

Στὴν πραγματικότητα ὁ Χριστὸς δὲν ζητάει τὴν ἀγάπη μας γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιατὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη τὴν ἀγάπη μας. Ἀντιθέτως, θέλει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε ἐλεύθερα καὶ νὰ ἔχει τὴ συγκατάθεσή μας γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὸ πᾶν. Διαφορετικά, ἐὰν δὲν τὸν ἀποδεχόμαστε, μᾶς ἀφήνει ἐλεύθερους καὶ σὲ καμία περίπτωση δὲν μᾶς πιέζει γιὰ νὰ τὸν ἀγαπᾶμε, χωρὶς τὴ δική μας βούληση[12]. Ὁ Χριστὸς δὲν πιέζει καὶ δὲν ἐπιβάλλει μὲ τὴ βία νὰ τὸν ἀγαπᾶμε, γιατὶ ἡ πραγματικὴ ἀγάπη ποὺ ἔδωσε ὁ Χριστὸς στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἐλευθερία νὰ ἐπιλέξει.

Ὁ νυμφίος εἶναι ὁ Χριστός, εἶναι τὸ πρόσωπο ποὺ ποθοῦμε διακαῶς, δὲν ὑπάρχει κάποιο πρόσωπο ἀνώτερο γιὰ νὰ ἀγαπήσουμε. Πιστεύουμε στὸν νυμφίο Χριστό, τὸν ὁποῖο ἀγαπᾶμε πάνω καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, γιατὶ εἴμαστε τὰ πλά-

11. Στὸ ἴδιο, σ. 248.

12. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (II), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Μὲ τὴ θεία ἀγάπη γίνονται ὅλα Χριστός, γίνονται Παράδεισος*», σ. 249.

σματά του καὶ εἶναι ὁ δημιουργός μας. Ὁ νυμφίος εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ ψυχή μας εἶναι ἡ νύμφη του, διότι μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται ὁ ἔρωτας ποὺ νιώθει γιὰ τὸν Θεό. Μέσα στὸ Ἆσμα Ἀσμάτων τοῦ σοφοῦ Σολομῶντα ἀποκαλύπτεται ὅλη αὐτὴ ἡ ὀντολογικὴ σχέση τοῦ θείου ἔρωτα μεταξὺ νυμφίου καὶ νύμφης:

> *«Κατ᾽ ἐξοχὴν στὸ Ἆσμα Ἀσμάτων βλέπομε τὸν Χριστὸ ὡς Νυμφίο. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Νυμφίος τῆς ψυχῆς μας. Ἡ ψυχή μας, νύμφη του, τὸν ἀκολουθεῖ σὲ ὅλα. Καὶ στὸ μαρτύριο καὶ στὸ Γολγοθᾶ καὶ στὴ Σταύρωση ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀνάσταση. Ὅταν φθάσομε σὲ αὐτὴ τὴν ἀγάπη, τότε ὁ Χριστὸς θὰ ἐγκύψει μέσα μας καὶ θὰ γεμίσει τὴν ψυχή μας.*
>
> *Διαρκῶς νὰ ἀτενίζετε πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν Χριστό, νὰ ἐξοικειώνεσθε μὲ τὸν Χριστό, νὰ ἐργάζεσθε μὲ τὸν Χριστό, νὰ ζεῖτε μὲ τὸν Χριστό, νὰ ἀναπνέετε μὲ τὸν Χριστό, νὰ πονᾶτε μὲ τὸν Χριστό, νὰ χαίρεσθε μὲ τὸν Χριστό. Νὰ εἶναι τὸ πᾶν γιὰ σᾶς ὁ Χριστός. Ἡ ψυχή σας νὰ ζητάει, νὰ φωνάζει τὸν Νυμφίο της: "Σέ, Νυμφίε μου, ποθῶ..."»*[13].

Τὰ ψυχικὰ κενὰ καὶ τὰ ψυχικὰ τραύματα ποὺ ἀρρωσταίνουν τοὺς ἀνθρώπους φανερώνουν αὐτὴ τὴν ἔλλειψη ὀντολογικῆς σχέσης μεταξὺ νυμφίου καὶ νύμφης. Διότι ἡ νύμφη ὡς λογικὴ ψυχὴ ἔχει κατασκευαστεῖ μὲ ὑψηλὸ προορισμὸ ἄνωθεν, νὰ στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν νυμφίο, τὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὐσέβεια. Ἐὰν αὐτὸ δὲν γίνεται ἀντιληπτό, διαστρεβλώνεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου

13. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (II), *«Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Νυμφίος τῆς ψυχῆς»*, σ. 254.

καὶ πλανᾶται σὲ λάθος μέρη, ὅπου κατόπιν δημιουργοῦνται ψυχικὰ κενά[14].

Λατρεύουμε τὸν Θεὸ ἀνιδιοτελῶς, χωρὶς νὰ περιμένουμε κανένα ἀντάλλαγμα. Ἡ ταπεινότητα καὶ ἡ ἀνιδιοτέλεια στὴ λατρεία μας δείχνει τὴν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη μας[15]. Ἡ ἀνοιχτοσύνη ἐμπεριέχει τὸ ἄνοιγμα γιὰ νὰ ἐγκύψει ὁ Χριστὸς μέσα μας καὶ νὰ μᾶς χαρίσει τὴν ἐλευθερία, μακριὰ ἀπὸ μίση καὶ πάθη. Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ θεῖος ἔρωτας στὸν σωτῆρα Χριστό, ἡ ὀντολογικὴ ἕνωση καὶ ἡ μυστηριακὴ ζωή, ἁπλὰ καὶ ταπεινὰ ὁδηγοῦν στὴν πνευματικὴ ὁδὸ τῶν ἄκτιστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ[16].

Τὸ χάρισμα τῆς ταπείνωσης ἐνεργοποιεῖ τὶς αἰσθήσεις μας, διαμορφώνει διαφορετικὰ τὴν ἀντίληψή μας καὶ τότε ζοῦμε διαφορετικά, γιατὶ ζοῦμε τὸν Χριστό. Τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ νοηματοδοτεῖ καὶ καταξιώνει τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη καὶ τότε αἰσθανόμαστε τὸ μεγαλεῖο τῆς θείας πρόνοιας. Ὁ Χριστὸς βλέποντας τὴ δική μας ταπείνωση, θὰ ἐγκύψει μέσα μας καὶ θὰ μᾶς χαριτώσει. «*Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν*» (Λκ. 17, 21)[17]. Ἡ κένωση, ἡ ἄκρα ταπείνωση τοῦ ἐσταυρωμένου φτάνει στὸ πιὸ ταπεινωτικὸ σημεῖο καὶ γίνεται ὑπήκοος θανάτου μέχρι Σταυροῦ. «*Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ*» (Φιλ. 2, 8). Ἡ ἄκρα ταπείνωση τοῦ λυ-

14. Στὸ ἴδιο, σ. 255.

15. Στὸ ἴδιο, σ. 261.

16. Τοῦ ἰδίου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ταπείνωση καὶ ἀνιδιοτέλεια στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ*», σ. 262.

17. Στὸ ἴδιο, σ. 269.

τρωτῆ τοῦ κόσμου καὶ ἡ πλήρης ὑπακοὴ στὸν Θεὸ μέχρι τὸν θάνατο, ἐπισφραγίζει τὴν πλήρη ἀναμαρτησία τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ὅτι στὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος ἀποκαλύπτεται στὸ πρόσωπό του ἡ δεύτερη φύση του καὶ ἡ ἀνθρώπινή του ταυτότητα[18].

Σύμφωνα μὲ τὸν Θεόδωρο Στουδίτη, ὅπου ὑπάρχει ταπεινότητα συνυπάρχουν ἡ εἰρήνη, ἡ πραότητα, ἡ ὑπομονή, ἡ ἀγάπη καὶ βρίσκεται σὲ τόσο ὕψιστη καὶ περίοπτη θέση ὁ ταπεινωμένος, ὥστε τὴ στιγμὴ ποὺ τὸν συκοφαντοῦν μοιάζει μὲ τὸ φῶς πάνω σὲ ψηλὸ βουνό, ὅπου ἐκεῖ στρέφονται τὰ μάτια ὅλων. Ἡ ταπεινότητα εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀρετῶν καὶ μοιάζει μὲ τὸν παράδεισο ποὺ μέσα ἐκεῖ καλλιεργοῦνται ὅλοι οἱ καρποὶ τῆς ἀθανασίας[19].

Μέσα στὴ θεία Λειτουργία δοξολογοῦμε λέγοντας: «...*πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα*». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὑμνοῦμε τὴν ἁπλότητα τῆς ταπείνωσης, γιατὶ ἡ ταπείνωση ἐξυμνεῖ τὴν ἐμπιστοσύνη, τὴν ἀπόλυτη πίστη μας στὸν Χριστό, γι᾽ αὐτὸ ἀφήνουμε τὴ ζωή μας στὰ χέρια του[20]. Ὁ Χριστὸς γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ ἐμᾶς γιὰ ἐμᾶς, γι᾽ αὐτὸ εἶναι ὁ μόνος ποὺ ἐμπιστευόμαστε καὶ ἀφήνουμε τὴ ζωή μας στὰ χέρια του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ δημιουργός μας, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὅπου ὑπήρχαμε στὴν προαιώνια βούλησή του, ὥστε νὰ ἔρθουμε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη. Ὁ ἀξιόπιστος

18. Ἰω. Καραβιδόπουλου, *Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὲς πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Φιλήμονα*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 312.

19. Πρωτ. Κ. Μ. Φούσκα, *Θεόδωρου Στουδίτη, Πνεῦμα καὶ Σάρκα. Χειραγώγηση στὴν ὀρθόδοξη πνευματικότητα*, Ἀθήνα 1997, σ. 257.

20. Στὸ ἴδιο, σ. 280.

φίλος μας καὶ ὁ ἀληθινὸς ἀδελφὸς ποὺ πραγματικὰ θὰ μᾶς συγχωρέσει. Στρεφόμαστε στὸν Χριστὸ ἀνιδιοτελῶς καὶ ἂς μᾶς βάλει στὴν κόλαση. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνιδιοτέλεια τοῦ προσευχόμενου ἔχοντας ἐπίγνωση ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ δὲν περιστρέφεται στὴ γήινη ματαιοδοξία τῆς ὕλης.

Ὁ Χριστοκεντρισμὸς δεσπόζει στὴ διδασκαλία τοῦ Πορφυρίου. Ὁ Ἅγιος μὲ ἐπίκεντρο τὴ διδασκαλία του γιὰ τὸν Χριστὸ ξεδιπλώνει καὶ τὴ δική του βιωματικὴ καὶ μυστηριακὴ ἐμπειρία, ἡ ὁποία ἀποπνέει τὴν ἔντονη κοινωνία καὶ μετοχή του μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ προσευχὴ τοῦ Ἁγίου δὲν εἶναι μιὰ διαδικασία τυπική, πρόκειται γιὰ πνευματικὴ τροφὴ ποὺ χωρὶς αὐτὴν δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει. Ἡ προσευχὴ ἀπέναντι στὸν Χριστὸ εἶναι ἡ ἐπικοινωνία ποὺ δίνει νόημα στὴ ζωή του, γιατὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὸν Ἅγιο εἶναι ἡ ζωντανὴ ἐλπίδα ποὺ τὸν ὁδηγεῖ σὲ κάθε βῆμα τῆς ζωῆς του. Ὁ Χριστὸς δίνει ἀξία, δύναμη, ἐλπίδα καὶ νόημα στὴν ὕπαρξη τοῦ Ἁγίου καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ προκαλεῖ δέος καὶ εὐσέβεια, ἀφοῦ εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ[21].

Ποιὸ εἶναι ὅμως τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ γιατὶ μπορεῖ καὶ μᾶς σώζει; Ὁ Χριστὸς ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος καὶ Θεός, διότι ὁ σαρκωμένος Λόγος εἶναι καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, γι' αὐτὸ μπορεῖ καὶ προσλαμβάνει τὴν ἁμαρτωλότητά μας καὶ τὴ θεραπεύει. Ὁ Χριστός, ὁ σαρκωμένος Λόγος, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου κρεμᾶται πάνω στὸν Σταυρὸ καὶ πάσχει κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπειδὴ ἡ Θεότητα τοῦ Λόγου εἶναι ἀπα-

21. *Γέροντας Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης – Ὁρόσημο ἁγιότητος στὸν σύγχρονο κόσμο, Πρακτικὰ Διορθόδοξου Μοναστικοῦ Συνεδρίου*, ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοπηγῆς, Χανιὰ 2008, σ. 143.

θής, πάνω στὸν Σταυρὸ παθαίνει μόνο ὁ Λόγος ἐν σαρκί, ἄρα ὁ Λόγος κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ κατ᾽ ἐπέκταση γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ βλέπουμε, ὅτι πάνω στὸν Σταυρὸ ὁ Σωτῆρας μας ἔχει καὶ τὶς δύο φύσεις. Ὁ ἄκτιστος Θεὸς δὲν σταυρώνεται ποτέ, παρὰ μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ πάσχει μόνο κατὰ τὴ σάρκα[22].

Ὁ ἄσαρκος Λόγος σαρκώνεται, ἐξ ἄκρας συλλήψεως, ὁ ἀχώρητος χωρεῖται καὶ ἑπομένως, ἡ ὑποστατικὴ ἕνωση τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης φύσης συμβάλλει στὴν ἀφθαρτότητα καὶ ἁγιότητα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀκόμα καὶ μέσα στὴν Ἁγία Γραφή, ὅπως στὸ κατὰ *Ἰωάννη Εὐαγγέλιο*, ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ ἀναμαρτησία συνδέεται μὲ τὴν ἀλήθεια, καθὼς μὲ ρητὴ ἐπιβεβαίωση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐλέγξει γιὰ ἁμαρτία:

> *«ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;»* (Ἰω. 8, 45-46).
>
> *«εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος· οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· σὺ λέγεις ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος· τί ἐστιν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ»* (Ἰω. 18, 37-38).

Συνεπῶς, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος ἀναμάρτητος καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἀναμαρτησία του μποροῦμε καὶ μετέχουμε διὰ τῆς

22. Ν. Ματσούκα, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β΄*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 279.

θεώσεως. Ἐπιπροσθέτως, στὴν *Α΄ Ἐπιστολὴ* Πέτρου ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀναμαρτησία τοῦ Χριστοῦ: «*εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως· ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἰάθητε*» (*Α' Πέτρ*. 2, 21-24). Ἡ ἀναμαρτησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὀντολογική, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει τὶς ἰδιότητες νὰ μᾶς θεραπεύει.

Ὁ Πέτρος παραπάνω ὑπογραμμίζει καὶ διδάσκει, ὄχι μόνο ὑπὲρ τῆς ἀναμαρτησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἥλιου τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ προάγει καὶ τὴ μίμηση αὐτοῦ, ὥστε νὰ παραδειγματιστοῦμε καὶ νὰ τὸν μιμηθοῦμε. Νὰ μὴν ἐπαναπαυόμαστε φανερώνοντας βραδύτητα καὶ ἀμέλεια, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦμε τὶς ἀρετὲς τοῦ λυτρωτῆ τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔπαθε γιὰ ἐμᾶς καὶ σταυρώθηκε γιὰ τὶς ἀνομίες μας δὲν σημαίνει ὅτι ἐμεῖς μένουμε ἄπραγοι· ἀντιθέτως, ἀκολουθοῦμε τὴ διδασκαλία τοῦ ἐσταυρωμένου καὶ ἐφαρμόζουμε τὶς ἐντολές του.

Συνεπῶς πρέπει νὰ παρακαλοῦμε καὶ ἐμεῖς τὸν Θεὸ νὰ συγχωρεῖ ὅσους μᾶς ἀδίκησαν, ὅσους θελήσανε τὸν θάνατό μας καὶ νὰ προασπιζόμαστε τὴν ἀμνησικακία καὶ τὴν ἀγάπη ἀπέναντι στοὺς ἐχθρούς μας. Ὁ παντοκράτορας καὶ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου μποροῦσε νὰ προστάξει τὴ γῆ νὰ καταπιεῖ τοὺς σταυρωτές του, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκανε καὶ τὸ μόνο ποὺ κάνει εἶναι νὰ παρακαλεῖ θερμὰ τὸν Πατέρα νὰ συγχωρέσει τὶς ἁμαρτίες ὅλων τῶν ἐχθρῶν ποὺ θέλουν τὸν θάνατό του[23].

23. Ἁγίου Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Ὁ ἀόρατος πόλεμος*, ἐκδ. Φῶς, Ἀθήνα 2000, σ. 187.

Ὁ ἅγιος Πορφύριος, μέσα στὰ πλαίσια τῆς Χριστοκεντρικότητας, προτρέπει νὰ μὴν ἀγαπᾶμε μόνο ὅσους μᾶς ἀγαποῦν, διότι αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ Τελῶνες:

> *«Ἕνας εἶναι ὁ στόχος μας, ἡ ἀγάπη στὸν Χριστό, στὴν Ἐκκλησία, στὸν πλησίον. Ἡ ἀγάπη, ἡ λατρεία πρὸς τὸν Θεό, ἡ λαχτάρα, ἡ ἕνωση μὲ τὸν Χριστὸ καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς Παράδεισος. Ἡ ἀγάπη στὸν Χριστὸ εἶναι κι ἀγάπη στὸν πλησίον, σὲ ὅλους, καὶ στοὺς ἐχθρούς. Ὁ χριστιανὸς πονάει γιὰ ὅλους, θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦν, ὅλοι νὰ γευθοῦν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ χριστιανισμός. Μέσῳ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἀδελφὸ θὰ κατορθώσομε ν' ἀγαπήσομε τὸν Θεό. Ἐνῶ τὸ ἐπιθυμοῦμε, ἐνῶ τὸ θέλομε, ἐνῶ εἴμαστε ἄξιοι, ἡ θεία χάρις ἔρχεται μέσῳ τοῦ ἀδελφοῦ. Ὅταν ἀγαπᾶμε τὸν ἀδελφό, ἀγαπᾶμε τὴν Ἐκκλησία, ἄρα τὸν Χριστό. Μέσα στὴν Ἐκκλησία εἴμαστε κι ἐμεῖς. Ἄρα ὅταν ἀγαπᾶμε τὴν Ἐκκλησία, ἀγαπᾶμε καὶ τὸν ἑαυτό μας»*[24].

Ὁ Χριστὸς στὸ κήρυγμά του, μᾶς διδάσκει νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἐχθρούς μας, διαφορετικὰ ποιὰ ἀνταμοιβὴ θὰ ἔχουμε ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν ἀγαπᾶμε μόνο ὅσους μᾶς ἀγαποῦν; (*Μθ.* 5, 46-48). Ἀφοῦ ἀγαπᾶμε μόνο ὅσους μᾶς ἀγαποῦν, ὅπως οἱ Τελῶνες, σημαίνει, ὅτι σκεφτόμαστε μέσα σὲ στενὰ ὅρια ἀνταλλαγῆς ἐκτίμησης, χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ δείξουμε σεβασμὸ καὶ κατανόηση σὲ ἀνθρώπους ποὺ διαφέρουν ἀπὸ ἐμᾶς. Ἐντούτοις, ὁ Χριστὸς θέλει νὰ ἔχουμε ἀνοιχτὴ καρδιὰ καὶ μυαλό, ἀκόμα καὶ μὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν συμμερίζονται

24. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καὶ Λόγοι* (ΙΙ), «*Περὶ τοῦ Θείου Ἔρωτος – Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀγάπη μας, ὁ ἔρωτάς μας*», σ. 238.

τὶς ἴδιες ἀντιλήψεις. Τὸ εὔκολο εἶναι νὰ ὑπάρχει ἀγάπη μόνο ἀνάμεσα σὲ ὁμοϊδεάτες, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι τυπικὸ καὶ κοινότυπο. Ὅμως, τὸ μήνυμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι νὰ δίνουμε χῶρο στὴ διαφορετικότητα, γιατὶ ὅλους μᾶς ἀγαπάει, ἀφοῦ ὅλοι εἴμαστε δημιουργήματά του.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθρούς μας, μᾶς ἀξιώνει νὰ ὁμοιωθοῦμε μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο γινόμαστε συγκληρονόμοι στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, γιατὶ μὲ τὸ νὰ ἀγαπᾶμε τὸν ἐχθρό μας ὑπερβαίνουμε τὸν ἐγωισμό μας. Τὴν ἀγάπη γιὰ τοὺς ἐχθρούς του ἔδειξε καὶ ὁ πρωτομάρτυρας Στέφανος, διότι τὴν ὥρα ποὺ τὸν λιθοβολοῦσαν οἱ ἐχθροί του, ἐκεῖνος παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ τοὺς συγχωρέσει (*Πράξ.* 7, 59-60).

Ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς κατὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο τὸν Ἔγκλειστο

Ἰωάννη Μπέκου
Διδάσκοντος στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου
καὶ στὸ Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ὁ Θεὸς μιλάει μὲ ἐντολές

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος ὡς συγγραφέας ἔχει τὸ σπάνιο προνόμιο ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα του, οἱ «*Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*», ποὺ μάλιστα σώζεται σὲ ἕνα μόνο χειρόγραφο[1], νὰ γνωρίσει δύο διαφορετικὲς κριτικὲς ἐκδόσεις[2].

* Τὸ κείμενο ἀποτελεῖ ὁμιλία ποὺ ἐκφωνήθηκε στὰ πλαίσια τοῦ ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου μὲ θέμα «Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος: 800 χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησή του» καὶ τὸ ὁποῖο διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου καὶ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἐκκλησίας Κύπρου ἀπὸ 16-18 Ὀκτωβρίου 2020 στὴν Πάφο καὶ στὴν Ἱ.Μ. Ἁγίου Νεοφύτου.

1. Πρόκειται γιὰ τὸν παρισινὸ κώδικα *Coislinianus graecus* 287.

2. Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, *Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, ἔκδ. Ι. Ε. Στεφανῆ, στὸ *Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου Συγγράμματα, τόμ. Α'*, ἔκδ. Ἱερᾶς Βασιλικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996. Οἱ παραπομπὲς στὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νεοφύτου θὰ εἶναι ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη ἔκδοση, ἐκτὸς ἂν δηλώνεται διαφορετικά. Ἐπίσης,

Ἀλλὰ ἕνα χαρακτηριστικὸ τῆς προσωπικότητας τοῦ Ἁγίου εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει ἕνα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέμα μας. Ὁ Ἔγκλειστος ἦταν αὐτοδίδακτος, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὴν ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων τὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν, εἶχε μεγάλη ἀγάπη γιὰ τὴ Γραφὴ καὶ τοὺς Πατέρες καὶ ἂν κρίνουμε ἀπὸ τοὺς *Δέκα Λόγους*, θεωροῦσε ὡς καθῆκον του τὴν ἑρμηνεία τῶν Γραφῶν[3]. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα, οἱ *Λόγοι* του γιὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀποτελοῦν ἔκφραση μιᾶς θεολογικῆς παράδοσης αἰώνων, χωρὶς αὐτὴ νὰ ἀλλοιώνεται ἀπὸ ἰδέες καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς.

Ἀκόμα καὶ ἂν μιὰ τέτοια ἐξέλιξη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβεῖ σὲ καθαρὴ μορφή, ἡ ἐπιλογὴ τοῦ τίτλου καὶ τῆς δομῆς τοῦ ἔργου πείθει ὅτι ὁ συγγραφέας μεταφέρει μὲ τὴ γραφή του μιὰ παράδοση ποὺ ξεπερνάει τὴν ἐποχή της καὶ κάθε ἑπόμενη ἐποχή. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ὁ Θεὸς μιλάει μὲ ἐντολὲς καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς δὲν περιορίζεται στὶς *Δέκα Ἐντολὲς* ἢ σὲ προτάσεις, τὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς χαρακτήρισε ὡς ἐντολές. Οἱ «*Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*» εἶναι ἕνα ἔργο ποὺ στὴν πραγματικότητα ἀποτελεῖ ὑπόμνημα στὴν *Ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία*[4], καλύπτοντας τρία κεφάλαια (5-7) ἀπὸ τὸ *Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο* καὶ διαφορετικὰ μεταξύ τους περιεχόμενα, ὅπως οἱ Μακαρισμοί, ἡ Κυριακὴ προσευχή, ποικί-

---

Νεοφύτου Ἐγκλείστου, *Περὶ τῶν Χριστοῦ ἐντολῶν*, ἔκδ. Ἀρχ. Π. Ἐγγλεζάκη, Ἀθήνα, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 1998.

3. Ἐγγλεζάκη, σσ. xxi-xxii.

4. Ἀρχ. Π. Ἐγγλεζάκη, «Εἰσαγωγὴ» στὸ *Περὶ τῶν Χριστοῦ ἐντολῶν*, σ. xix. Ἐπίσης, στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ Ι.Ε. Στεφανῆ στὸ Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, *Δέκα Λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν*, σ. 3.

Ἅγιος Νεόφυτος
Εἰκόνα Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου

λες ἐντολὲς καὶ ἠθικὲς παραινέσεις. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι στὴν *Ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία* συνοψίζεται ὄχι μόνο ἡ διδασκαλία τοῦ

Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ διάφορες μορφὲς μὲ τὶς ὁποῖες αὐτὴ ἐκφράστηκε. Ὁ ἅγιος Νεόφυτος κατανοεῖ ὅτι ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι δικαιολογεῖται καὶ ὁ τίτλος τοῦ συγγράμματος.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ Ἅγιος θὰ προχωρήσει στὴν ἑρμηνεία τοῦ *Εὐαγγελίου* καὶ θὰ ἀξιοποιήσει σπουδαῖα πνευματικὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ ἀναπτύξει τοὺς *Λόγους* του, πάλι θὰ εἶναι σὰν νὰ βλέπει καὶ νὰ ἀκούει μόνο ἐντολές. Ἔτσι θὰ ἀναφερθεῖ στὴν *Κλίμακα* τῶν ἀρετῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, ἀλλὰ καὶ πάλι γιὰ ἐντολὲς θὰ μιλήσει, ἀντιλαμβανόμενος καὶ τὶς ἀρετὲς ὡς ἐντολές[5]. Ἀκόμα καὶ τὰ αἰτήματα τῶν πιστῶν κατὰ τὴν προσευχὴ ἀποτελοῦν ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὰ αἰτήματα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸ πάντοτε ἐκπληρώνονται, ὅταν βέβαια κανεὶς προσέχει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὰ ὑποβάλλει, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα προσεύχεται, ἀλλὰ καὶ τὴ διάρκεια στὸν χρόνο, ἐπιμένοντας στὸ αἴτημά του, ὥστε ὅλα νὰ γίνονται κατὰ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ὁ Θεός, δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ[6]. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι τὰ λόγια τοῦ ληστῆ στὸν σταυρό: «*Μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*», ποὺ ἀποτελοῦν πρότυπο χριστιανικῆς προσευχῆς γιατὶ ἀνταποκρίνεται στὸ νόημα τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ: «*αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν*». Ὅταν ὅλα ὅσα λέγονται καὶ γίνονται ἀπὸ τὸν Χριστό, ἀλλὰ καὶ ὅσα οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ πράττουν εἶναι ἢ συνδέονται μὲ ἐντολές, τότε ὅλα θὰ πρέπει νὰ γίνονται κατὰ τὴν τάξη ποὺ θέλει ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει γιατὶ ὁ

5. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 4, 5-14.
6. Ὅπ.π. 4, 19-23.

Κύριος διακήρυξε ὅτι «*οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν*»[7]. Γιὰ τὸν συγγραφέα μας, οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ προσδιορίζουν καὶ τὸν τρόπο ὑπακοῆς σὲ αὐτές. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ταυτίζονται.

Ἡ ἐντολὴ καὶ ἡ κατανόησή της

Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ βιβλικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, μία εἶναι ἡ ἐντολή: «*Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται*» (Μθ. 7, 12). Ἂν, λέει ὁ Ἅγιος, τηρούσαμε τὴν ἐντολὴ αὐτὴ τότε ὁ κόσμος θὰ ἦταν ἐπίγειος οὐρανός, χωρὶς φιλονικίες, χωρὶς πολέμους, χωρὶς ἐξεγέρσεις, ἕνας κόσμος μὲ ἀφθονία ἀγαθῶν, ἕνας κόσμος εἰρηνικός, ἕνας κόσμος ὅπου δὲν θὰ ζημιωνόταν κανένας, ἕνας κόσμος χωρὶς ἁμαρτία, ὅπου οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι «*θεοὶ κατὰ μέθεξιν*», μὲ τὸν Θεὸ νὰ εἶναι ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ συνομιλεῖ μαζί τους ὡς φίλος πρὸς φίλους[8]. Αὐτὴ ἡ ἐπισήμανση τοῦ Ἁγίου γίνεται στὸν 9ο *Λόγο*, δηλαδὴ λίγο πρὶν ὁλοκληρώσει τὸ ἔργο του, καὶ ἔχοντας ἤδη ἑρμηνεύσει ἕναν τεράστιο ἀριθμὸ ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Σὰν νὰ εἶναι σκοπὸς ὅλων τῶν ἄλλων ἐντολῶν νὰ κατανοήσουμε τὸ μυστήριο τῆς

7. Ὅπ.π. 4, 22. Ἔχει παρατηρηθεῖ ἀπὸ ἕναν σύγχρονο φιλόσοφο ὅτι ἡ *ἀρχὴ* στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γλώσσα ἔχει διπλὴ σημασία καὶ σημαίνει τόσο τὴν *ἀρχή* / καταγωγή, ὅσο καὶ τὴν ἐντολή / τάξη. Ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι ἡ Ἀρχὴ δημιουργεῖ τὸν κόσμο μὲ ἐντολές. Ὁ Λόγος ποὺ εἶναι «*ἐν ἀρχῇ*» μιλάει ἐπίσης μὲ ἐντολές (G. Agamben, *What is a Commandment?, http://surl.li/kfqdr*).

8. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 9, 43-45.

ἐντολῆς, τὴν ἔννοια τῆς ἐντολῆς, τὰ νοήματα ποὺ συνοδεύουν τὴν ἐντολὴ καὶ τῆς ὁποίας ἡ τήρηση ἀλλάζει τὸν κόσμο. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κατανόηση ἔχει προϋποθέσεις.

Ὁ Ἔγκλειστος προσεγγίζει τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου καὶ τὰ ἱερὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸ κατάλληλο χριστιανικὸ ἦθος, δηλαδὴ τὴν ταπείνωση. Δὲν τολμάει νὰ μιλήσει γιὰ ἑρμηνεία τῶν ἐντολῶν, λέγοντας ἁπλὰ ὅτι ὁ σκοπός του περιορίζεται στὸ νὰ ἀφυπνίσει τοὺς Χριστιανούς. Στὸ ἴδιο πνεῦμα παρατηρεῖ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ κινηθεῖ πέρα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λένε οἱ ἐντολὲς ἀναπτύσσοντας θὰ λέγαμε μιὰ δική του πρωτότυπη θεολογικὴ προσέγγιση, καὶ γιατὶ δὲν μπορεῖ, ὅπως ἀπὸ ταπείνωση σημειώνει, ἀλλὰ καὶ γιατὶ δὲν θέλει. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ξεκαθαρίζει ὅτι δὲν θὰ ἀναφέρει ἁπλὰ καὶ μόνο τὸ κείμενο τῶν ἐντολῶν, μεταφερόμενος ἀπὸ ἐντολὴ σὲ ἐντολή, ὑπονοώντας ὅτι κάτι περισσότερο θὰ πεῖ[9], χρησιμοποιώντας καὶ δικά του λόγια, ἀλλὰ καὶ βιβλικὰ ἀποσπάσματα, πάντα ὅμως σὲ «συνεργασία» μὲ τὸν Θεό («*σὺν Θεῷ παραστήσομεν*»)[10]. Πιὸ ἁπλά, γιὰ τὸν Ἅγιο, ὁ κήρυκας δὲν ἑρμηνεύει μὲ τὸν δικό του τρόπο, ἂν καὶ πηγαίνει πέρα ἀπὸ τὴ διατύπωση τῆς ἐντολῆς. Αὐτὸ ποὺ στὴν πραγματικότητα γίνεται εἶναι ἡ μεταφορὰ στοὺς ἀνθρώπους τῶν νοημάτων ποὺ περικλείουν οἱ ἐντολές, δηλαδὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ[11] κατὰ ἕναν ὁπωσδήποτε

9. Ὅπ.π. 4, 18.

10. Ὅπ.π. 8, 3.

11. Στὸν μελετητὴ τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, αὐτὴ ἡ στάση θυμίζει τὸν ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό, ἕναν κορυφαῖο Πατέρα τῆς Ἐκκλησίας μὲ μεγάλη ἐπιδραστικότητα καὶ στὴν Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἀλλὰ καὶ στὴ Λατινικὴ Δύση, ὁ ὁποῖος σημειώνει γιὰ τὸ θεολογικό του ἔργο ὅτι, δὲν

πρωτότυπο τρόπο. Ἄλλωστε πρωτοτυπία εἶναι ἡ πιστότητα στὸ πρωτότυπο[12].

Ἕνα, ἐπίσης, χαρακτηριστικὸ τοῦ Ἁγίου στὴν προσέγγιση τῶν ἐντολῶν εἶναι ἡ θέαση τοῦ κόσμου κατὰ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ὁ Θεός, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ κατανοεῖ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑρμηνεία τους ἀπὸ τοὺς κήρυκες τοῦ *Εὐαγγελίου* στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων. Ἡ προσπάθεια μελετητῶν νὰ ἐφαρμόσουν τὴ δική τους μέθοδο[13] ἢ τὴ μέθοδο ποὺ πιστεύεται ὅτι ταιριάζει στὴν ἐπιστήμη[14], δὲν τοὺς ὁδη-

λέει κάτι καινούργιο, ὑπονοώντας ὅτι ἁπλὰ συλλέγει τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ λόγια τῶν πιὸ σπουδαίων διδασκάλων μὲ τὴ μορφὴ τῆς ἐπιτομῆς (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Διαλεκτικά*, proem, 60-2 στὸ B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 1, Walter de Gruyter, Βερολίνο 1969), μεταφέροντας στοὺς ἀνθρώπους τὴ χριστιανικὴ παράδοση.

12. Ἕνας σύγχρονος ὀρθόδοξος θεολόγος, προκειμένου νὰ μιλήσει γιὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, προτάσσει τὴ φράση τοῦ Ζ. Λορεντζάτου ὅτι πρωτοτυπία εἶναι νὰ παραμένει κανεὶς μὲ πιστότητα στὰ πρωτότυπα (A. Louth, *St John Damascene. Tradition and Originality in Byzantine Theology*, Oxford University Press, Ὀξφόρδη 2002). Μὲ τὴν ἔννοια αὐτή, δὲν φαίνεται νὰ ἰσχύει ἡ ἐκτίμηση ἑνὸς καθ' ὁμολογία μὴ εἰδικοῦ ὅτι ἡ ἑρμηνεία τῶν ἐντολῶν ἀπὸ τὸν ἅγιο Νεόφυτο δὲν παρουσιάζει μεγάλη πρωτοτυπία (Στεφανῆ, «Εἰσαγωγή», σ. 29).

13. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἡ Γαλαταριώτου ποὺ πρῶτα καθορίζει τὴ μέθοδο ποὺ θεωρεῖ ὡς τὴν πιὸ ἐνδεδειγμένη καὶ μετὰ διαβάζει γιὰ νὰ κατανοήσει τὰ κείμενα τοῦ ἁγίου Νεοφύτου (C. Galatariotou, *The Making of a Saint. The life, times and Sanctification of Neophytos the Recluse*, Oxford University Press, Ὀξφόρδη, 1991, σσ. 1-3).

14. Ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση ὅτι κανεὶς μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα ὡς ἀνθρωποκεντρικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ τὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη κατὰ τὴ μελέτη ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ κειμένου καὶ στὴ συνέχεια νὰ καταλήξει σὲ συμπεράσματα γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγγραφέα καὶ τὸ περιεχό-

γεῖ στὴν ἀλήθεια τῶν κειμένων τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ἕνας λόγος γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, προϋποθέτει μιὰ οὐσιαστικὴ σύνδεση μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου, τὴν ὁρατὴ πραγματικότητα, ὄχι τοῦ «κόσμου ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ σύνολο τῶν παθῶν». Γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θέλει νὰ μιλήσει ὁ Ἔγκλειστος καὶ ἐπιλέγει νὰ μνημονεύσει τὴν ἀναφορὰ τοῦ Σολομῶντα στὸ βασιλικὸ διάδημα, σὲ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ δείχνουν τὴ δόξα τοῦ Βασιλιᾶ. Ἡ θέαση τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος θὰ πρέπει νὰ παραπέμπει τὸν ἄνθρωπο στὸ «*διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ χειρὸς Κυρίου*». Ἡ θέαση τοῦ «πρόσκαιρου» κόσμου κατὰ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ὁ Θεός, δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές του, ἐπιτρέπει στὸν ἄνθρωπο νὰ γνωρίζει τὴν ὡραιότητα τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ποὺ τὰ χαρακτηρίζει ἡ ἀθανασία[15]. Γιὰ τὸν Ἅγιο, τὸ σημαντικὸ εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιτρέψει στὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου του νὰ «δείξει» τὰ αἰώνια[16]. Ἀλλὰ κάτι τέτοιο προϋποθέτει τὸν χριστιανικὸ τρόπο θέασης τοῦ κόσμου, ὅπως γιὰ παράδειγμα, τὴ θέαση τοῦ κόσμου ποὺ εἶχε ὁ ληστὴς βρισκόμενος πάνω στὸν σταυρὸ ὅταν μπόρεσε καὶ εἶδε τί ἀκριβῶς συνέβαινε μὲ τὴ Σταύρωση τοῦ Χριστοῦ καὶ πίστεψε[17]. Ἡ ὅραση τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων ὁδηγεῖ στὸν Θεὸ μόνο στὴν

μενο τῶν ἔργων του (Ἀνθ. Δημοσθένους, *Ὁ ἔγκλειστος Ἅγιος Νεόφυτος (1134-1214 περ.) καὶ ὁ κόσμος του*, ἐκδ. Ἐν Τύποις, Λευκωσία 2007, σσ. 26-27).

15. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 2, 2.

16. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν πατερικὴ παράδοση, ὅλα τὰ ὁρατὰ στὸν κόσμο καὶ στὴ ζωὴ αὐτή, ἀποτελοῦν τύπους καὶ εἰκονίσματα τῶν νοητῶν (*Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 10, 50).

17. *Ὅπ.π.* 4, 40.

περίπτωση ποὺ ἡ χρήση τῆς ὅρασης γίνεται κατὰ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ὁ Θεός[18]. Ἡ χριστιανικὴ θέαση τοῦ κόσμου εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐντολή, κάθε ἐντολή, καὶ ἡ τήρησή της μᾶς ἐπιτρέπει νὰ δοῦμε καθαρὰ τὸν κόσμο καὶ νὰ μεταβάλλουμε τὴ ζωή μας κατὰ τὸν τρόπο ποὺ θέλει ὁ Θεός. Ἀλλὰ τί εἴδους μεταβολὴ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν ἤ, γιὰ νὰ τὸ ἐκφράσουμε λίγο διαφορετικά, ποιὰ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς καὶ πῶς αὐτὴ ἀλλάζει τὸν ἄνθρωπο;

Ἡ ἐντολὴ εἰρηνεύει τὸν κόσμο

Εἶναι ἐμφανὴς ἡ πρόθεση τοῦ Ἁγίου νὰ ἀναδείξει τὴν εἰρήνη μὲ τὸν ἑαυτὸ καὶ τοὺς ἀντιδίκους ὡς θεμελιῶδες στοιχεῖο τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων[19]. Γνωρίζει ὅτι οἱ ἀντιδικίες μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἶναι τόσο παλιὲς ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅτι ἀντιπαραθέσεις καὶ συγκρούσεις συμβαίνουν καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰ λογῆς συμβάντα ποὺ τὴ συνθέτουν, ἀποτελοῦν γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο τὸ πρότυπο στὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ πρότυπο γιὰ τὴν τήρηση κάθε ἐντολῆς, ἕνα πρότυπο ποὺ ἀποκαλύπτεται μὲ τὸν πιὸ περίτρανο τρόπο στὴν τήρηση τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀνεξικακίας. Μὲ τὶς ἐντολὲς

18. Ὅπ.π. 5, 15-16.

19. Ἤδη ἀναφερθήκαμε στὸν 9ο *Λόγο* τοῦ Ἁγίου καὶ στὴν ἐντολὴ γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὸν Θεὸ θὰ πρέπει κανεὶς νὰ πράττει ἀπέναντι στοὺς ἄλλους, ὥστε νὰ ἐπικρατήσει ἡ εἰρήνη στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία (*Μθ*. 7, 12). Τὸ ἴδιο θέμα ἀπαντᾶται μὲ διάφορες μορφὲς καὶ στοὺς ἄλλους *Λόγους* τοῦ ἔργου.

οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ μοιάσουν στὸν Χριστὸ καὶ συγκεκριμένα στὸν τρόπο ποὺ ὁ Θεὸς ἀγάπησε τὸν κόσμο καὶ ἐπέδειξε ἀνεξικακία.

Ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλὰ δὲν ἔζησε μιὰ ἀνέφελη ζωή. Τὸ σκηνικὸ εἶναι γνωστό. Ὁ Χριστὸς καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς πιστοὺς Ἰσραηλίτες νὰ κινηθοῦν πέρα ἀπὸ τὴ «νομικὴ πολιτεία» καὶ τὴν αὐστηρὴ τήρηση τοῦ νόμου, ἐπιτρέπει στοὺς μαθητές του νὰ τρῶνε ὅταν οἱ ἄλλοι νηστεύουν, κάνει θαύματα τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου καὶ ἡ ἀντίδραση τῶν Φαρισαίων εἶναι νὰ συγκροτήσουν ἕνα συμβούλιο μὲ σκοπὸ νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Ὁ Χριστός, ἀντὶ νὰ ἀντιδράσει μὲ πολεμικὸ τρόπο στὸ σχέδιο θανάτωσής του, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸν τόπο τῆς ἀντιπαράθεσης καὶ συνεχίζει νὰ κάνει θαύματα καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο ποὺ νὰ μὴν μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ ἀντίδραση πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ζητώντας ἀπὸ τοὺς εὐεργετημένους νὰ μὴν ἀποκαλύπτουν τὸν εὐεργέτη τους.

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ἑρμηνεύοντας τὴ στάση τοῦ Χριστοῦ, παραπέμπει στὸν εὐαγγελιστὴ Ματθαῖο ποὺ μὲ τὴ σειρά του ὑπενθυμίζει τὸ κείμενο τοῦ Ἠσαΐα γιὰ νὰ περιγράψει τὸ πρότυπο τῆς ἀνεξικακίας: «*Ὁ Κύριος λέει ὁ ἐκλεκτός μου … δὲν θὰ κραυγάζει, οὔτε θὰ ὑψώνει φωνή, οὔτε καὶ θὰ βροντολαλεῖ στοὺς δρόμους*»[20]. Καὶ συνεχίζει ὁ Ἠσαΐας νὰ παραθέτει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ: «*Καλάμι τσακισμένο δὲν θὰ τὸ συντρίψει … πραγματικὴ θὰ φέρει σὲ ὅλους δικαιοσύνη*»[21]. Ὁ ἀνεξίκακος Ἰησοῦς μὲ αὐτὸν

20. «*Ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ᾑρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ᾽ αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ· οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ*» (Μθ. 12, 17-19 καὶ Ἠσ. 42, 1-2).

21. «*κάλαμον τεθλασμένον οὐ συντρίψει καὶ λίνον καπνιζόμενον οὐ σβέσει,*

τὸν τρόπο γίνεται ὁ μεσίτης μεταξὺ κάθε εἴδους ἀντιδίκων, συμβουλεύοντας νὰ ὑπάρξει εἰρήνη καὶ γαλήνη στὶς μεταξύ τους σχέσεις τὸ συντομότερο δυνατόν. Ἔτσι, ὁ τηρητὴς τῆς ἐντολῆς, μὲ πρῶτο τὸν Χριστό, γίνεται ἀγαθότατος σύμβουλος γιὰ τοὺς ἄλλους ποὺ εἰρηνεύοντας καὶ γαληνεύοντας ἀποκτοῦν ἐμπειρία, γνώση τῆς οὐράνιας βασιλείας[22].

Οἱ ἀντίδικοι δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄνθρωποι ποὺ χαλοῦν τὶς μεταξύ τους σχέσεις. Ἡ ἴδια ἡ μεταπτωτικὴ ἀνθρώπινη κατάσταση εἶναι δέσμια τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ τῶν δύο φύσεων ποὺ συγκροτοῦν τὴ σύνθετη ἀνθρώπινη ὑπόσταση, δηλαδὴ τῆς νοερῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ὁρατοῦ σώματος. Τὸ σῶμα ὡς γήινο κτίσμα στρέφεται πρὸς τὴ γῆ καὶ τὰ συγγενῆ μὲ αὐτὸ στοιχεῖα, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ὡς ἄυλο κτίσμα καὶ ἀθάνατο ἔχει τὴν τάση νὰ ἀναφέρεται στὰ οὐράνια. Ἡ μεταξύ τους ἀντιδικία εἶναι δεδομένη, καθὼς περιγράφεται μὲ σαφῆ τρόπο ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο ὅταν σημειώνει ὅτι «*ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός*» (*Γαλ.* 5, 17). Καθῆκον τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἀπὸ τὴ νεανικὴ ζωὴ νὰ μὴν ἀποκτήσει κακὲς συνήθειες ἐπιτυγχάνοντας τὴ συμφιλίωση μὲ τὸ σῶμα[23].

ἀλλὰ εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν» (*Ἠσ.* 42,3) [*Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 6, 11-12].

22. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ὅπως ὁ πατέρας σὲ μιὰ οἰκογένεια φροντίζει τὰ παιδιά του, μεριμνώντας ὅλα νὰ εἶναι μὲ τάξη τακτοποιημένα, ἔτσι καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὶς ἐντολές του θέλει νὰ φέρει τὴν τάξη τοῦ Θεοῦ στὶς ζωὲς τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴν θέλουν νὰ ἐχθρεύονται, νὰ μάχονται, νὰ μνησικακοῦν καὶ νὰ συγκρούονται μὲ διαφωνίες ἀναμεταξύ τους, ὥστε νὰ γαληνεύει ἡ καρδιά τους (*Ὅπ.π.* 3, 10).

23. *Ὅπ.π.* 6, 15-16.

Ἡ ἀντιδικία καὶ ἡ ἀντιμετώπισή της συζητοῦνται ἀπὸ τὸν Ἅγιο καὶ σὲ σχέση μὲ τὰ μέλη ἑνὸς σώματος, μὲ ἀναφορὰ στὸν ἀπόστολο Ματθαῖο καὶ τὴν ἀφήγηση γιὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ μέλους τοῦ σώματος ποὺ σκανδαλίζει καὶ δυσκολεύει τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ σωτηρία. Τὴν ἴδια σκέψη ἐφαρμόζει καὶ στὶς προσωπικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ὅπου πάλι, ἂν κάποιος συγγενὴς ἢ φίλος σκανδαλίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια, θὰ πρέπει νὰ ἀποκόπτεται, δηλαδὴ νὰ περιορίζεται ὁ ρόλος του στὴ ζωὴ ἑνὸς Χριστιανοῦ. Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, βέβαια, γιὰ νὰ ἀποφύγει παρεξηγήσεις ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἀφαίρεση ἑνὸς μέλους καὶ ἡ διακοπὴ σχέσεων καὶ ἐπαφῶν ἀντιστοιχοῦν σὲ μιὰ πνευματικὴ στάση καὶ κυρίως στὸν ἀποκλεισμὸ πονηρῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἀπόκτηση καθαρῆς ἀπὸ «ξένα μέλη» καρδιᾶς. Ὁ λόγος του δὲν στρέφεται ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ τῶν πονηρῶν διαθέσεων τῆς καρδιᾶς ποὺ διαμορφώνουν τὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ βιάζεται νὰ ἀναφερθεῖ στὸν γάμο τοῦ ἄνδρα μὲ τὴ γυναίκα, μία ἄλλη ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἑνώνει τοὺς ἀνθρώπους, τονίζοντας ὅτι ἔχουν γίνει «*σάρκα μία*», καθὼς ὁ σκοπός τους δὲν εἶναι ὁ χωρισμός, ἀλλὰ ἡ σωτηρία τους[24]. Οἱ ἐντολὲς θέλουν νὰ φέρουν τοὺς ἀνθρώπους κοντά, πολὺ κοντὰ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο.

Γιὰ τὸν συγγραφέα μας, ἡ στάση τοῦ Χριστοῦ ἀπέναντι στὸν μαθητή του Ἰούδα κατὰ τὴν προδοσία ἀποτελεῖ τὸ ἀπόλυτο παράδειγμα ἀνεξικακίας. Παρὰ τὴν προδοσία τοῦ μαθητῆ του, τοῦ Ἰούδα, συνεχίζει νὰ τὸν ἀποκαλεῖ φίλο («*ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει», Μθ.* 26, 50) γιατὶ εἶναι

24. Ὅπ.π. 6, 17-23.

ἀνεξίκακος καὶ τὸν θέλει στὴ χορεία τῶν μαθητῶν, ἀσχέτως τῆς ἐξέλιξης ποὺ πῆραν τὰ πράγματα μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἰούδα. Τὴν ἴδια ἀνεξικακία καὶ κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐχθρῶν, θὰ ἐπιδείξει ὁ Χριστὸς καὶ ἀπέναντι στὴν ἀντιμετώπισή του ὡς συλληφθέντος καὶ κυρίως πάνω στὸν Σταυρὸ ὅταν θὰ προσευχηθεῖ στὸν Πατέρα του λέγοντας: «*Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιούσι*» (Λκ. 23, 34)[25]. Ἂν κανεὶς γιὰ κανένα λόγο δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ «ἐχθρὸς στὴν πράξη», δηλαδὴ νὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐχθρότητά του, τότε τὸ μόνο καὶ μάλιστα μόνιμο ἀποτέλεσμα στὴν ψυχὴ εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ γαλήνη. Ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς περιλαμβάνει τὴν εἰρήνευση. Ἡ τήρηση τῆς ἐντολῆς, κάθε ἐντολῆς, εἰρηνεύει.

Ἡ ἐντολὴ λέει τὴν ἀλήθεια

Ἀποτελεῖ συχνὸ φαινόμενο οἱ ἄνθρωποι νὰ πιστεύουν ὅτι μὲ τὸν λόγο τους λένε τὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ ὅτι ἡ γλώσσα τους καὶ ὅ,τι ἐκφέρεται ἀπὸ αὐτήν, ἀντιστοιχεῖ στὴν ἀλήθεια. Ἂν καὶ ὁ ἄνθρωπος θέλει ἔτσι εὔκολα νὰ ξεμπερδεύει μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀλήθειας, τὸ ἐρώτημα ποὺ τέθηκε ἤδη ἀπὸ τὸν Παράδεισο γιὰ τὸ ποιὸς λέει τὴν ἀλήθεια, ποιὸς πείθει γιὰ τὴν ἀλήθεια, συνεχίζει νὰ ἀπασχολεῖ τὸν ἄνθρωπο μέχρι καὶ σήμερα.

Ἂν δὲν μελετούσαμε τὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, θὰ νομίζαμε ὅτι ἡ γνώση γιὰ τὴν ἄρρηκτη σχέση ἢ καὶ ταύτιση μεταξὺ τῆς χρήσης τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὅρκου ποὺ ὑπονοεῖται ξεκάθαρα, ἀποτελεῖ μιὰ σύγχρονη καὶ ἐνδιαφέρουσα φιλοσοφικὴ σύνθεση. Δηλαδή, ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὁ ἄνθρωπος

25. Ὅπ.π. 3, 17.

χρησιμοποιεῖ τὴ γλώσσα σὰν νὰ ἐκφράζει τὴν ἀλήθεια καὶ ὅταν μιλάει εἶναι σὰν νὰ ὁρκίζεται[26], τόσο βέβαιος εἶναι γιὰ τὰ λόγια του καὶ γι' αὐτὸ ἐπιμένει στὶς θέσεις του, βασίζεται σὲ αὐτὲς καὶ συγκροτεῖ πολιτεῖες. Ἀλλὰ γιὰ τὴ σχέση, γλώσσας, λεγομένων καὶ ὅρκου ἔχει ἤδη μιλήσει ὁ ἅγιος Νεόφυτος πολλοὺς αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχή μας.

Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ὄχι τὰ λόγια ἢ ἀκόμα καὶ οἱ ὅρκοι, ἀλλὰ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν μέσα στὴν ἀνθρώπινη κοινότητα ἀποτελεῖ τὴν καλύτερη πιστοποίηση καὶ γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν Θεό[27]. Δηλαδὴ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν, αὐτὴ ἡ δημόσια μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν, ἀποτελεῖ τὸ καλύτερο χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ πιστοποιεῖ ποιὸς λέει τὴν ἀλήθεια καὶ ἐπιπλέον τί ἀληθινὸ ὑπάρχει στὴ σχέση τοῦ Χριστιανοῦ μὲ τὸν Θεό. Αἰῶνες πρὶν ἐμφανιστεῖ ἡ νεωτερικὴ διάκριση μεταξὺ τοῦ δημόσιου χώρου τῆς πολιτικῆς διαπραγμάτευσης καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ χώρου τῆς προσωπικῆς ζωῆς, ἡ χριστιανικὴ ζωὴ καὶ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν συνδέθηκε μὲ τὴ «δημόσια» ζωὴ τῶν Χριστιανῶν μέσα στὴν ἀνθρώπινη κοινότητα σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει ἄλλη ζωή.

26. G. Agamben, *The Sacrament of Language: An Archaeology of Oath* (μετάφρ. Adam Kotsko), Stanford University Press, Στάνφορντ 2010. Γιὰ τὸν Ἀγκάμπεν, ἡ κατανόηση τοῦ ὅρκου ὡς ἑνὸς θρησκευτικοῦ καὶ δικαστικοῦ θεσμοῦ συνδέεται μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἑνὸς ὄντος ποὺ μιλάει, λέει τὴν ἀλήθεια καὶ πολιτεύεται (σ. 11). Μιὰ κριτικὴ στὸν ὅρκο εἶναι μιὰ κριτικὴ στὴν πεποίθηση τοῦ ἀνθρώπου ὅτι τὸ ὄνομα ποὺ δίνει ἀντιστοιχεῖ καὶ στὰ πράγματα (Ὅπ.π. σ. 72).

27. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 6, 27.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Ἁγίου μὲ αὐτὲς τὶς ἀναφορὲς εἶναι νὰ ἀσκήσει κριτικὴ στὴ συνήθη πρακτικὴ ἀνθρώπων νὰ ὁρκίζονται γιὰ νὰ βεβαιώσουν τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων τους. Ὁ Ἅγιος μὲ ἔνταση παρατηρεῖ ὅτι μὲ τὴν πρακτικὴ αὐτὴ συμβαίνουν δύο κακά: πρῶτον, στὸ ἐπίπεδο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἡ χρήση τοῦ ὅρκου δὲν ἐξασφαλίζει στὸν Χριστιανὸ καμία πειθὼ σὲ σχέση μὲ αὐτοὺς ποὺ ἀμφισβητοῦν τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ δεύτερον, ὁ ὅρκος συνιστᾶ παραβίαση τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ[28]. Γιὰ τὸν Ἅγιο, παρὰ τὴν πεποίθηση τῶν ἀνθρώπων ὅτι ὁ ὅρκος πιστοποιεῖ τὴ σχέση μεταξὺ λόγων καὶ ἔργων, μεταξὺ ζωῆς καὶ γλώσσας, ὁ ὅρκος δὲν προσφέρει τίποτα, παρὰ μόνο κακό. Μποροῦμε εὔκολα νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι μόνο ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ ὑπόσχεται καὶ νὰ βεβαιώνει μὲ τὴν οἰκονομία του τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὑποσχέσεών του, κάτι ποὺ συνεχῶς μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ ἅγιος Νεόφυτος στὸ ἔργο του[29]. Ἀντίστοιχα καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν μόνο ἕναν τρόπο γιὰ νὰ κινηθοῦν πέρα ἀπὸ τὴ σχέση γλώσσας καὶ ὅρκου καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν ποὺ μὲ τὴ σειρά τους ἀντιστοιχοῦν στὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, στὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς συνδέεται μὲ τὴν ἀλήθεια. Ἡ τήρηση τῆς ἐντολῆς πείθει τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὶς ἀνάγκες του, τὶς σχέσεις του καὶ τὴ συζυγία, ἀκόμα καὶ γιὰ τὶς ἀρετές του, ὅπως τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν προσευχὴ ἢ τὴ νηστεία[30]. Ἡ τήρηση τῆς ἐντολῆς λέει τὴν ἀλήθεια.

---

28. Ὅπ.π. 6, 24-28.
29. Ὅπ.π. 6, 42-43.
30. Ὅπ.π. 6, 23-35.

Ἡ ἐντολὴ ἀναπαύει

Ἡ ἐντολή, κάθε ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, συνδέεται μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ πείθει γιὰ τὴν ἀλήθεια, ὥστε ἡ τήρησή τους νὰ ὁδηγήσει τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἀνάπαυση τώρα ποὺ εἶναι ζωντανοί, μιμούμενοι τὸν Θεὸ ποὺ μὲ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς δημιουργίας «*κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε*»[31]. Γιὰ τὸν ἅγιο Νεόφυτο, ἀνάπαυση εἶναι ἡ ἀμεριμνησία ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι δὲν θὰ πρέπει νὰ μεριμνοῦν, ὥστε νὰ ζητοῦν μόνο τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ[32]. Φθάνει κανεὶς σὲ αὐτὴ τὴν κατάσταση ὅταν ἀσκεῖ τὴ δικαιοσύνη, ὅταν δηλαδὴ βλέπει καθαρὰ καὶ κρίνει δίκαια. Οἱ ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέπουν στὸν ἄνθρωπο νὰ βλέπει μὲ καθαρὸ μάτι τὸν κόσμο καὶ ἔτσι νὰ προάγει τὴ δικαιοσύνη κατὰ τρόπο ποὺ πηγαίνει πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση ἀνθρώπινων δικαιωμάτων καὶ τὸ δίκαιο μοίρασμα τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου χωρὶς τέλος[33]. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν «τελειώνει» τὶς ἀνθρώπινες προσδοκίες καὶ ἀναπαύει τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸ εἶναι δίκαιο. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν κανεὶς βλέπει καθαρά.

Ὁ Ἅγιος δείχνει τὴ σημασία τῆς θέασης τοῦ κόσμου, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Ματθαῖο καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ποὺ προβάλλουν τὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ

31. Ὅπ.π. 7, 2.

32. Ὅπ.π. 7, 43.

33. Ἡ ἴδια ἡ ἔννοια τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων δὲν γνωρίζει ὅρια γι' αὐτὸ καὶ συνεχῶς οἱ ἄνθρωποι ἀξιώνουν ὅλο καὶ περισσότερα, ὅλο καὶ διαφορετικὰ δικαιώματα, χωρὶς τελειωμό. Σὰν νὰ μὴν μπορεῖ ποτὲ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναπαυθεῖ ἀπὸ τὶς διεκδικήσεις του.

«ἁπλοῦ» καὶ τοῦ «πονηροῦ» ὀφθαλμοῦ[34]. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πεποίθηση καὶ τῶν σύγχρονων ἀνθρώπων ὅτι αὐτὸ ποὺ κανεὶς βλέπει εἶναι τὸ μόνο γεγονός (fact) καὶ θὰ πρέπει ὅλοι νὰ τὸ βλέπουν, ὅπως αὐτοὶ νομίζουν ὅτι εἶναι, ὁ Ἅγιος ἐπαναλαμβάνει τὴ βιβλικὴ διδασκαλία σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος βλέπει ὅ,τι βλέπει ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματική του κατάσταση. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἀνάλογα μὲ τὸ τί θέλει νὰ βλέπει, μὲ τὸ τί ἔχει πείσει τὸν λογισμό του νὰ θέλει νὰ βλέπει.

Ὁ «ἁπλὸς» ὀφθαλμὸς βλέπει τὰ κτίσματα, τοὺς ἀνθρώπους γύρω του, τὴ φύση, καὶ δοξάζει τὸν Δημιουργὸ χωρὶς νὰ ἐνδίδει σὲ λογισμοὺς ποὺ περιορίζουν τὴν ὅραση στὶς ἐπίγειες ὀμορφιές. Μάλιστα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ πείσει τὸν λογισμὸ νὰ βλέπει αὐτὸ ποὺ πραγματικὰ ὁ ὀφθαλμὸς θέλει καὶ μπορεῖ νὰ βλέπει, δηλαδή, τὴν ὅραση τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς βασιλείας[35]. Ἀντίθετα, ὁ «πονηρὸς» ὀφθαλμὸς θὰ εἶναι πάντα στραμμένος πρὸς τὴ σωματικὴ ὀμορφιὰ καὶ θὰ θεᾶται τὸν πλοῦτο, τὴ δόξα, τὴν τάξη καὶ τὴ στάση ζωῆς τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἡγεμόνων[36]. Πείθεται ὁ λογισμὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ βλέπει μὲ «πονηρὸ» ὀφθαλμό. Οἱ ἐντολὲς ποὺ πείθουν γιὰ τὴν ἀλήθεια καθιστοῦν τὸν ὀφθαλμὸ τοῦ ἀνθρώπου «ἁπλό»[37].

34. *«ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται· ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;»* (Μθ. 6, 22-23).

35. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 7, 6-15.

36. *Ὅπ.π.* 7, 16-17.

37. Πολλὰ τὰ βιβλικὰ παραδείγματα ἐκείνων ποὺ εἶχαν «ἁπλὸ» ὀφθαλμό, ὅπως ὁ σώφρων Ἰωσήφ, ἡ μακαρία Σωσάννη, οἱ Προπάτορες

Ἂν κάποιος βλέπει καθαρά, τότε μπορεῖ νὰ δεῖ καὶ τὴν ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τοὺς δύο πιθανοὺς κύριους στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τὸν Θεὸ καὶ τὸν Μαμωνᾶ, καὶ κατανοεῖ ὅτι κανεὶς ἐπιλέγει τὸν Μαμωνᾶ ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ πειρασμοῦ τῆς ἐπιβίωσης καὶ γενικὰ τῆς φροντίδας τοῦ σώματος[38]. Ὁ ἅγιος Νεόφυτος μὲ γλαφυρὸ τρόπο παρουσιάζει τὰ διάφορα ὀνόματα καταστάσεων ποὺ συνδέονται μὲ τὸν Μαμωνᾶ – σαρκικὲς ἡδονές, ὁ ἄμετρος δρόμος τοῦ βίου, ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ φαντασία, ἡ πλεονεξία, ἡ κλοπή, ἡ τυραννία, ἡ δουλεία. Ὁ Ἅγιος εἶναι πιὸ σύντομος μὲ τὶς ἀναφορές του γιὰ τὸν Θεὸ ἀφοῦ ἀρκεῖται στὸ νὰ δηλώσει ὅτι ὅποιος ὑπηρετεῖ τὸν Θεὸ ὑπηρετεῖ τὴ δικαιοσύνη, φροντίζει τὴν ψυχὴ καὶ ἀναφέρεται στὸν Θεό. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Μαμωνᾶ εἶναι γεμάτη φροντίδες ποὺ δὲν ἔχουν τέλος. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Θεοῦ σημαίνει ἀμεριμνησία, ἀθορυβία, ἀνάπαυση[39], νὰ μὴν μεριμνᾶ κανεὶς γιὰ τίποτα ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὴν οὐράνια βασιλεία, μεταφέροντας τὴν τάξη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο. Αὐτὸ εἶναι τὸ δίκαιο. Ἡ ἔννοια τῆς ἐντολῆς περιλαμβάνει τὴν ἀνάπαυση. Ἡ τήρηση τῆς ἐντολῆς ἀναπαύει.

πρὶν τὴν παρακοὴ καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ἐνῶ «πονηρὸ» ὀφθαλμὸ εἶχε ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης (Ὅπ.π. 7, 18-21).

38. *«Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε· οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;»*, Μθ. 6, 25 (Ὅπ.π. 7, 33).

39. Ὅπ.π. 7, 36-43.

Ἡ ἐντολὴ ὁδηγεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ

Ἡ ἐντολὴ ποὺ εἰρηνεύει τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ λέει τὴν ἀλήθεια καὶ ἀναπαύει τοὺς ἀνθρώπους στὴν καθημερινή τους ζωὴ ἤδη δημιουργεῖ ἕναν ἀνακαινισμένο κόσμο, τὸν κόσμο τῶν δικαίων, τὸν κόσμο τοῦ Θεοῦ, τὴ βασιλεία του. Γι' αὐτὸ τὸν κόσμο δὲν εἶναι ὅλες οἱ συμπεριφορὲς τῶν ἀνθρώπων τὸ ἴδιο, δὲν ὁδηγοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι στὸν Θεὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι διακρίνονται σὲ δίκαιους καὶ ἁμαρτωλούς. Ὁ Ἅγιος, σὰν νὰ μιλάει στὴν ἐποχή μας, μιὰ ἐποχὴ στὴν ὁποία κυριαρχεῖ ἡ κουλτούρα ὅτι «ὅλα ταιριάζουν, ὅλα εἶναι ἐπιτρεπτά», ἀναδεικνύει τὴ σημασία τῆς διάκρισης μεταξὺ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, τῆς ὁδοῦ ποὺ ὁδηγεῖ στὸν Θεὸ καὶ ἐκείνης ποὺ ὁδηγεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Ὁ σκοπός του, ὅπως καὶ ὁ σκοπὸς κάθε κήρυκα τοῦ *Εὐαγγελίου*, δὲν εἶναι νὰ κατακρίνει, νὰ ἀπορρίψει καὶ νὰ καταδικάσει, ἀλλὰ νὰ καλέσει σὲ μετάνοια τὸν ἁμαρτωλό, νὰ στηρίξει τὸν δίκαιο στὸν δίκαιο δρόμο ποὺ ἔχει ἐπιλέξει καὶ ἔτσι νὰ ἀλλάξει τὸν κόσμο.

Ὁ Ἔγκλειστος, ἀκολουθώντας μιὰ μακρὰ πατερικὴ παράδοση σὲ σχέση μὲ τὴν ἑρμηνεία τῆς παραβολῆς τοῦ Ἀσώτου[40], παρουσιάζει μὲ καθαρὸ τρόπο τὰ δύο πρόσωπα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν δίκαιο καὶ τὸν ἄσωτο καὶ σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση «*εἰς δύο πρόσωπα διαιρεῖται*», στοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ στοὺς δίκαιους[41]. Αὐτὴ μόνο ἡ διάκριση μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἔχει σημασία καὶ καμία ἄλλη ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ συνηθίζουν νὰ κάνουν οἱ ἄνθρωποι. Κατὰ ἀντιστοιχία μὲ τὰ δύο πρόσωπα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχουν δύο δρόμοι ποὺ μπορεῖ νὰ πορευτεῖ ὁ ἄνθρωπος: ἡ στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδὸς καὶ ἡ εὐρύχωρη ὁδός. Ἡ ὁδὸς ποὺ πορεύεται

40. Ἐνδεικτικά, Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Μυσταγωγία*, *PG* 91, 712A.
41. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 8, 23 καὶ 87.

ὁ δίκαιος εἶναι ἡ τεθλιμμένη ὁδός. Πρότυπο δικαίου ὁ Ἰώβ. Ὁ λόγος γιὰ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς δίκαιος εἶναι ἡ λήθη ὅτι στὴν πραγματικότητα οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τίποτα δικό τους ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ νομίζουν ὅτι κατέχουν καὶ πάνω στὰ ὁποῖα θεμελιώνουν τὴν κρίση τους γιὰ τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἅγιος θυμίζει τὰ λόγια τοῦ δίκαιου Ἰὼβ *«γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ»* (*Ἰὼβ* 1, 21). Αὐτὴ ἡ λήθη ὁδηγεῖ στὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς: *«Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν»* (Μθ. 7, 1-2). Ἡ παράβαση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς σημαίνει ἀδικία. Ἀδικεῖ τὸν συνάνθρωπό του ὅποιος δὲν τηρεῖ τὴν ἐντολή.

Ἐπιρρεπεῖς στὴ λήθη καὶ τὴν παραβίαση τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ κατέχοντες δόξα, πλοῦτο καὶ δύναμη ποὺ τότε πορεύονται τὴν «εὐρύχωρη» ὁδό. Ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα τῆς «προεδρίας» ὁδηγεῖ πολλοὺς ἄρχοντες νὰ μὴν βλέπουν τὶς δικές τους μεγαλύτερες ἁμαρτίες, κρίνοντες τὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων (Μθ. 7, 3). Ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἡ σχέση ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων εἶναι σχέση ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφὸ καὶ ἡ ἐξουσία, ἡ δικαιοδοσία, ἡ ὑπευθυνότητα δίνονται γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ ὁ ἰσχυρὸς τὸν ἀδύναμο γνωρίζοντας ἔτσι τὸν Θεό, αὐτοὶ ποὺ ἐξουσιάζουν τελικὰ διακυβερνοῦν χάριν τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ὅταν κάτι τέτοιο συμβαίνει, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅπως μεταφέρεται ἀπὸ τὸν προφήτη Ὠσηέ, ἐπιβεβαιώνεται μὲ τὸν πιὸ περίτρανο τρόπο: *«ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν καὶ οὐ δι᾽ ἐμοῦ· ἦρξαν καὶ οὐκ ἐγνώρισάν μοι»* (*Ὠσ.* 8, 4)[42]. Ἡ ἐντολὴ κρίνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ ἄνθρωποι ἀσκοῦν κάθε μορφὴ ἐξουσίας στὸν συνάνθρωπό τους. Ἡ ἐντολὴ διακρίνει τὴ δίκαιη ἀπὸ τὴν ἄδικη πολιτεία.

---

42. Βλ. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 9, 2-7.

Ἀλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ ἔχει κανεὶς δόξα, δύναμη ἢ πλοῦτο γιὰ νὰ εἶναι ἄδικος μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ μόνο ἡ χρήση τῆς γλώσσας ποὺ κατακρίνει καὶ κατηγορεῖ, ἀντὶ νὰ διορθώνει τὸν ἀδελφό, δείχνει τὸν «ἄνετο» δρόμο ποὺ κανεὶς ἔχει ἐπιλέξει νὰ ἀκολουθήσει. Ὅσο σημαντικὴ εἶναι ἡ γλώσσα γιὰ τὴ ζωή, τόσο ἐπικίνδυνη μπορεῖ νὰ γίνει συνδεόμενη μὲ τὸν θάνατο, τὸν πνευματικὸ θάνατο τῆς ψυχῆς παρατηρεῖ ὁ Ἅγιος[43]. Παραφράζοντας τὴν παρατήρηση ἑνὸς φιλοσόφου τοῦ 20οῦ αἰ. ὅτι ἡ γλώσσα μας καθορίζει τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μας[44], δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι ἡ γλώσσα μας καθορίζει καὶ τὰ ὅρια τῆς ἠθικῆς μας ποὺ μπορεῖ νὰ σημαίνει εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατο, εἴτε δικαιοσύνη εἴτε ἀδικία.

Ἀντίθετη στὴν «εὐρύχωρη» καὶ «ἄνετη» ὁδὸ εἶναι ἡ «*στενὴ καὶ τεθλιμμένη*» ὁδὸς τῶν ἁγίων ἐντολῶν ποὺ ἀνδρείως θὰ πρέπει νὰ πορεύονται οἱ Χριστιανοί. Ἐδῶ, ὅμως, θὰ πρέπει νὰ διευκρινίσουμε ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶναι οἱ τεθλιμμένοι ὁδοιπόροι μιᾶς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, ὅπου ὅλα εἶναι βαριὰ καὶ δυσβάστακτα. Οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν ὅτι ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν εἶναι δύσκολη γιατὶ τὸ μέτρο σύγκρισης ποὺ ἔχουν εἶναι ἡ πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη ὁδὸς τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, τὴν ὁποία ἔχουν συνηθίσει νὰ πορεύονται, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ὁδὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ νὰ τοὺς φαίνεται «*στενὴ καὶ τραχεία*». Ἂν κάποιος ἀλλάξει συνήθεια καὶ ἀρχίσει νὰ πορεύεται τὴν ὁδὸ τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου αὐτὴ ἡ πορεία θὰ γίνει ἡ νέα συνήθεια τοῦ ἀνθρώπου («*εἰς ἕξιν ἔλθη τῆς εἰρημένης ὁδοῦ*»). Ὅταν ἀποκτηθεῖ ἡ καλὴ συνήθεια, δηλαδὴ ὅταν τηρεῖται ἡ ἐντολή, κάθε ἐντολή, ἐπέρχεται ἡ χαρμόσυνος τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ὁ ζυγὸς γίνεται «χρηστὸς» καὶ τὸ φορτίο

43. Ὅπ.π. 9, 9-10.

44. L. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus* (μετάφρ. Θ. Κιτσόπουλος), ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 1978, 5.6, σ. 110.

γίνεται ὄχι ἁπλὰ ἐλαφρύ, ἀλλὰ «ἐλαφρότατον», σύμφωνα μὲ τὸν Ἅγιο. Μὲ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν γίνεται τὸ «*φορτίον ἐλαφρύ*», ἡ πορεία στὴν τεθλιμμένη ὁδὸ μεταβάλλεται σὲ πορεία ἄνεσης, ὁ ἄνθρωπος ἀναπαύεται μοιάζοντας στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀνάπαυσή του, καὶ τελικὰ εἰσέρχεται στὴ βασιλεία του[45]. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν μὲ τὸ ἀποτέλεσμά τους νὰ εἶναι μιὰ δίκαιη πολιτεία, μιὰ πολιτεία τοῦ Θεοῦ.

45. *Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν* 10, 6-3.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Βαυαροκρατίας καὶ ἡ ἐπίδρασή της στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας

Γεώργιου Ἰω. Στούκη
Ὑποψ. δρος Λαογραφίας ΔΠΘ

«...Ἔπρεπε ὁ βασιλέας τῆς Μπαυαρίας νὰ κόψει τοὺς Ἀντιβασιλεῖς του.... Ἡ Μεγαλειότης του εἶναι ὁ νεκροθάφτης τῆς πατρίδος μας... Μᾶς χάλασαν τὰ μοναστήρια καὶ τὶς ἐκκλησίες μας - μαγαρίζουν μέσα κι ἄλλες ἔγιναν ἀχούρια»[1].

Ἡ ἔλευση τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τὸ διοικητικό της ἔργο

Στὶς 25 Ἰανουαρίου 1833 ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Μαδαγασκάρη» κατέφθασε στὸ λιμάνι τοῦ Ναυπλίου μεταφέροντας τὸν δεκαεπτάχρονο Ὄθωνα, ὁ ὁποῖος συνοδεύεται ἀπὸ τὰ τρία μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας, τὸν Armansperg, τὸν Mauer καὶ τὸν Heideck.

Ἡ ἀποβίβαση τοῦ βασιλιᾶ καὶ ἡ εἴσοδός του στὴν πόλη εἶχε ὁριστεῖ γιὰ τὶς 6 Φεβρουαρίου 1833. Ἐπὶ μία ὁλόκληρη ἑβδομάδα γίνονταν προετοιμασίες, ποὺ ὑποδήλωναν τὴ σημασία τοῦ γεγονότος, τόσο ὡς «ἑορτασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἀναγέν-

1. *Ἰω. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, Βιβλίο Γ΄ κεφ. Β΄ καὶ Δ΄ - Βιβλίο Δ΄ κεφ. Β΄.*

Ἡ ἄφιξη τοῦ Ὄθωνα στὸ Ναύπλιο
(Πηγή: https://boraeinai.blogspot.com/2016/01/blog-post_86.html)

νησης», ὅπως τὴν χαρακτηρίζει ὁ Finlay, ὅσο καὶ ὡς εὐκαιρίας γιὰ τὴν ἐπίδειξη τῆς μοναρχικῆς αἴγλης καὶ ἰσχύος[2].

Μάλιστα τὴν ὁρισμένη μέρα πλήθη κόσμου συγκεντρώθηκαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας γιὰ νὰ λάβουν μέρος στὸν ἑορτασμό. Ὁ Κουντουριώτης, Πρόεδρος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ἐξουσία τῆς ὁποίας εἶχε ἐκλείψει, ἀπηύθυνε ἕναν σύντομο χαιρετισμὸ καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Κλήρου, ὅταν ὁ Ὄθων καὶ οἱ ἀντιβασιλεῖς ἔφθασαν στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μίλησε ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου.

2. J. Petropulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους στὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειο (1833-1843)*, ἐκδ. ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 1997[2], σ. 185.

Ἡ ἄφιξη τοῦ βασιλιᾶ Ὄθωνα βρίσκει τὴ χώρα σὲ πλήρη ἀναρχία καὶ ἡ οἰκονομική της κατάσταση ἦταν ἀξιοθρήνητη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ λόγος τοῦ βασιλιᾶ ἦταν γεμάτος μὲ ἀναφορὲς στὴν ἀναρχία τοῦ παρελθόντος, τὴν ὁποία θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ ἐξαλείψει, προβάλλοντας τὸ Στέμμα ὡς ἐγγυητὴ τῆς τάξης καὶ τῆς ἀτομικῆς ἀσφάλειας. Παράλληλα, ἔκανε ἔκκληση στὸν λαὸ νὰ ὁμονοήσει καὶ νὰ ὑπακούσει στὸ Στέμμα, προειδοποιώντας πὼς ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ διαταράξουν τὴ γαλήνη τοῦ τόπου θὰ ἀντιμετωπίζονταν μὲ αὐστηρότητα[3].

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ εὐφορία ποὺ ἐπικρατοῦσε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ὑποδοχῆς ἔδειχνε τὸ τεράστιο χάσμα ἀνάμεσα στὰ ὅσα πίστευε ὁ λαὸς καὶ στὴ σκληρὴ πραγματικότητα ποὺ κυριαρχοῦσε καὶ γινόταν ὅλο καὶ πιὸ ἀσφυκτική[4].

Ξεκινοῦσε, λοιπόν, ἕνα δύσκολο ἔργο ἀνασυγκρότησης καὶ ἀνάπτυξης ὑπὸ τὴν ἡγεσία ἑνὸς ἄπειρου βασιλιᾶ, ποὺ ἡ πραγματικὴ ἐξουσία γιὰ τὰ ἑπόμενα δυόμισι χρόνια θὰ βρισκόταν στὰ χέρια τῶν τριῶν ἀντιβασιλέων.

Ὁ Mauer θὰ ἀναλάμβανε τὰ θέματα τῆς δικαιοσύνης, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς παιδείας, ὁ Heideck τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὰ ναυτικά, ὁ Abel τὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση καὶ τὶς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις καὶ ὁ Greiner τὰ οἰκονομικά. Οἱ δύο τελευταῖοι εἶχε ἀποφασιστεῖ νὰ συμπεριληφθοῦν στὸ συμβούλιο τῆς Ἀντιβασιλείας μὲ ψῆφο συμβουλευτική. Ὁ Armansperg θὰ ἀσκοῦσε τὴ γενικὴ ἐποπτεία φέροντας τὸν τίτλο, τὸ ἀξίωμα, τοῦ τελετάρχη[5].

3. Στὸ ἴδιο, σ. 186.
4. Στὸ ἴδιο, σ. 186.
5. Στὸ ἴδιο, σ. 187.

Πρώτιστο μέλημα τῆς Ἀντιβασιλείας ὑπῆρξε ἡ ἐξασφάλιση τῆς τάξης σὲ ὅλο τὸ κράτος καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ κηρύσσει γενικὴ ἀμνηστία μόνο γιὰ τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα, ἀπαγορεύει τὴν ὁπλοφορία καὶ ἐπιβάλλει αὐστηρότατες ποινὲς γιὰ κακουργήματα καὶ πλημμελήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴ δημόσια ἀσφάλεια, γιὰ ληστεῖες καὶ πειρατεῖες κ.ἄ. Ἐπίσης, καταργεῖ τὰ τακτικὰ καὶ ἄτακτα στρατεύματα καὶ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωση τοῦ νέου στρατοῦ[6].

Georg Ludwig von Maurer (Πηγή: https://clioturbata.com/%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82/monks-in-greece)

Ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τοῦ κράτους κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ μηχανισμοῦ ποὺ λειτουργοῦσε τότε στὴ Βαυαρία καὶ διατήρησε τὰ ἑπτὰ ὑπουργεῖα ποὺ προϋπῆρχαν.

Προχώρησε στὴ διοικητικὴ διαίρεση τοῦ κράτους σὲ δέκα νομοὺς καὶ κάθε νομοῦ σὲ ἐπαρχίες καὶ δήμους. Ὀργανώνει τὴ δικαιοσύνη, συντάσσει κώδικες. Ἱδρύει τὸ Ἐλεγκτικὸ Συνέδριο, ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν.

6. Ἀπ. Ἐ. Βακαλόπουλου, *Νέα Ἑλληνικὴ Ἱστορία 1204-1985*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2005[23], σ. 217.

Θεόκλητος Φαρμακίδης (1784-1860) (Πηγή: https:// argolikivivliothiki. gr/2011/02/03/theoklitos-pharmakidis-)

Λαμβάνει ἀκόμη μέτρα γιὰ τὶς συγκοινωνίες (χερσαῖες καὶ θαλάσσιες) καὶ ἀναδιοργανώνει τὰ σχολεῖα καὶ χορηγεῖ ὑποτροφίες γιὰ τὴν παιδαγωγικὴ ἀκαδημία τοῦ Μονάχου ἢ ἄλλα γερμανικὰ πανεπιστήμια[7].

Τέλος, ἡ Ἀντιβασιλεία σχετικὰ μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, θὰ ἐπιδιώξει τὴν ὑποταγὴ τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεσμοῦ στὴν κρατικὴ διαχείριση καὶ θὰ ἐφαρμόσει μιὰ σειρὰ ἐκσυγχρονιστικῶν μεταρρυθμίσεων, ποὺ θὰ παρουσιάσουμε στὴ συνέχεια, κατὰ τὸ βαυαρικὸ πρότυπο, ἀλλὰ καὶ τῶν περισσοτέρων ἡγεμονιῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπου οἱ θρησκευτικοὶ θεσμοὶ καὶ ἡ λειτουργία τους βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας[8].

Ἡ πολιτικὴ ποὺ πρόκειται νὰ ἀσκήσει ἡ Ἀντιβασιλεία σὲ ἐκκλησιαστικὸ ἐπίπεδο συναντᾶται, σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ Γιανναρᾶ, μὲ τὶς ἰδέες ποὺ ἐξέφραζε ὁ Κοραὴς καὶ τώρα θὰ γίνονταν πράξη χάρη στὴ συνεργασία τοῦ Mauer μὲ τὸν κυριότερο ἐκπρόσωπο τῶν κοραϊκῶν ἰδεῶν στὴν Ἑλλάδα, τὸν Θεόκλητο Φαρμακίδη.

7. Στὸ ἴδιο, σσ. 218-219.

8. Χρ. Γιανναρᾶ, *Ὀρθοδοξία καὶ Δύση στὴ Νεώτερη Ἑλλάδα*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1999[3], σσ. 266-267.

Ἡ κατάσταση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων στὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ βασίλειο

Κρίνουμε σκόπιμο, προτοῦ προχωρήσουμε στὴν παρουσίαση τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς ποὺ ἀσκήθηκε ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας, νὰ ἀναφερθοῦμε στὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε τὴν περίοδο ἐκείνη στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ σαφῆ εἰκόνα τῶν πρακτικῶν ποὺ ἀκολουθήθηκαν ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας.

Τὸ 1833 ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία καὶ ὁ μοναχισμὸς τῆς νοτίου Ἑλλάδας εἶχαν ὁδηγηθεῖ σὲ σημεῖο ἀποσύνθεσης ὡς ἀπόρροια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Ἡ ἱεραρχία εἶχε ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὰ στηρίγματά της: τὴν ὀθωμανικὴ ἐξουσία καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ὁ ἀνώτερος Κλῆρος ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Πατριαρχείου, πρόθεση ἄλλωστε ποὺ εἶχε ἐκφραστεῖ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἐπανάστασης καὶ συνεχίστηκε καὶ ἐπὶ Καποδίστρια καὶ ἐνδεχομένως σὲ αὐτὴ τὴ θέση νὰ στηρίχτηκε ἡ Ἀντιβασιλεία προκειμένου νὰ προχωρήσει σὲ περαιτέρω μέτρα γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν θεσμὸ τοῦ μοναχισμοῦ, ὥστε νὰ τὴ μετατρέψει σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς, ὅπου τὸ κράτος θὰ μποροῦσε νὰ ὑποκαταστήσει τὴ θρησκεία μὲ τὴν κοσμικὴ ἰδεολογία[9].

Ἕνας ἀκόμη παράγοντας ποὺ δημιουργοῦσε προβλήματα στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο ἦταν ἡ προσέλευση στὸ ἐλεύθερο βασίλειο ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν ἀπὸ τὶς διάφορες περιοχὲς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὁποῖοι ἔπεφταν

9. Ν. Διαμαντούρου, *Οἱ ἀπαρχὲς τῆς συγκρότησης σύγχρονου κράτους στὴν Ἑλλάδα (1821-1827)*, ἐκδ. ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 2002, σ. 240.

συνήθως θύματα τῶν διαφόρων δημαγωγῶν ποὺ τοὺς προσέφεραν ἀξιώματα μὲ ἀντάλλαγμα τὴν ὑποταγή τους, γεγονὸς ποὺ ὑπονόμευε τὴν ἀνεξαρτησία τῶν ντόπιων ἱεραρχῶν, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ διασφαλίσουν τὸ ἀξίωμά τους κατέφευγαν στὴν κοσμικὴ ἐξουσία γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν εὔνοιά της[10].

Τέλος, ἕνας ἐπιπρόσθετος λόγος ποὺ συνέβαλε στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀντιβασιλείας ἦταν τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποκλίνουσες ὑποχρεώσεις τῶν ἱεραρχῶν σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο ποὺ τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ δράσουν ὡς συμπαγὲς σῶμα[11].

Σχετικὰ τώρα μὲ τὸν μοναχισμό, στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο θεωροῦνταν ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ὡς ἕνας θεσμὸς σὲ παρακμὴ καὶ μάλιστα ξεπερασμένος καὶ ἀναχρονιστικός[12]. Γεγονὸς ἀναμφισβήτητο πάντως ἀποτελεῖ τὸ ὅτι ὁ μοναχισμὸς χρειαζόταν σ' αὐτὴ τὴ φάση πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ στήριξη, ἀφοῦ πολλὰ μοναστήρια εἶχαν καταστραφεῖ ἢ χάσει μεγάλος μέρος τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ τους.

Ὁ Mauer μαζὶ μὲ τὸν Φαρμακίδη ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ἄφιξη τῆς Ἀντιβασιλείας στὸ Ναύπλιο ἀρχίζουν νὰ ἐπεξεργάζονται ἕνα σχέδιο καταστατικοῦ χάρτη μιᾶς αὐτοκέφαλης Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας.

Στὶς 15 Μαρτίου 1833 μὲ βασιλικὸ διάταγμα συγκροτεῖται ἑπταμελὴς «Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπεία» μὲ σκοπὸ νὰ συντάξει ἔκθεση γιὰ τὴ ρύθμιση τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεμάτων. Ἡ ἐπιτροπεία ἀπαρτίζεται ἀπὸ τέσσερα λαϊκὰ μέλη καὶ τρεῖς

10. J. Petropulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους*, σ. 214.

11. Στὸ ἴδιο, σ. 214.

12. Ν. Τόμπρου, *Ὁ Μοναχισμὸς στὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ κράτος (1833-1862)*, τόμ. Ι, ἐκδ. Ἡρόδοτος, Ἀθήνα 2019, σ. 236.

ἐπισκόπους. Πρόεδρος αὐτῆς τίθεται ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ὑπουργὸς «ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν», καὶ γραμματέας ὁρίζεται ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης[13].

Τὸ μεταρρυθμιστικὸ ἔργο ποὺ ἐπιχειρήθηκε στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο φέρει τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ Mauer μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ Φαρμακίδη, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀποχωρώντας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1835 σ' ἕνα πόνημά του παρουσίασε ἐνδελεχῶς τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸν μοναχισμό[14].

Πιὸ συγκεκριμένα, ὑποστήριζε ὅτι ὅλα ἦταν διαλυμένα, οἱ Κληρικοὶ ἦταν διεφθαρμένοι καὶ ὑποστήριζε τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας θεωρώντας ὅτι ὄφειλε νὰ ἀνεξαρτητοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη, ἀφοῦ ὁ ἡγέτης του ἦταν διορισμένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνο.

Ἐπιπρόσθετα, ὁ ἀντιβασιλέας Mauer πίστευε ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἕνα ἀκόμη πρόβλημα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ βασίλειο ποὺ σχετιζόταν μὲ τὴν ὁμόδοξη Ρωσία. Διατύπωνε τὴ θέση ὅτι ἡ Ρωσία μποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσει γιὰ ἴδιον ὄφελος τοὺς ὀρθόδοξους λαοὺς τῶν Βαλκανίων, ἀκόμη καὶ νὰ χρησιμοποιήσει ὁ Τσάρος τὸν διορισμὸ τοῦ Πατριάρχη γιὰ νὰ ἀσκεῖ ἔλεγχο στὴν ὀρθόδοξη Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία[15].

Ἂς προχωρήσουμε, ὅμως, στὴν παρουσίαση τῆς δράσης τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπείας» γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι

13. Χρ. Γιανναρᾶ, *Ὀρθοδοξία καὶ Δύση*, σ. 267.

14. G. Maurer, *Das griechischer Volk in offentlicher, Kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung vor und nach dem Freiheitskampfe*, vol. I-I, Χαϊδεμβέργη 1835.

15. C. Frazee, *Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία 1821-1852*, Ἀθήνα 1987, σσ. 138-139.

ἡ Ἀντιβασιλεία δυστυχῶς, ἐξελάμβανε τὴν Ἐκκλησία ὡς δημόσια ὑπηρεσία.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1833 ἐκδίδεται τὸ βασιλικὸ διάταγμα, ὅπου ἐμπεριεῖχε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ ρυθμίζονται οἱ ἐκκλησιαστικὲς καὶ μοναστηριακὲς ὑποθέσεις, ὑποδηλώνοντας καὶ τὴν πλήρη ὑποταγὴ στὴν Πολιτεία.

Ὡστόσο, ὁ Μάουερ γνώριζε ὅτι προκειμένου οἱ ἐνέργειες τῆς Ἐπιτροπῆς νὰ διέπονται ἀπὸ νομιμότητα, ἔπρεπε νὰ ἔχει καὶ τὴν ἔγκριση τῶν ἱεραρχῶν. Γι' αὐτὸ στὶς 15 Ἰουλίου 1833 ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου καὶ ὅσοι εἶχαν καταφύγει στὸ ἑλληνικὸ κρατίδιο ὡς πρόσφυγες ἀπὸ τουρκοκρατούμενες περιοχὲς συγκαλοῦνται μὲ βασιλικὸ διάταγμα στὸ Ναύπλιο γιὰ νὰ ἐγκρίνουν τὶς προτάσεις τῆς «Ἐπιτροπείας». Συνολικὰ συγκεντρώθηκαν εἴκοσι δύο (22) ἐπίσκοποι. Πρακτικὰ δὲν κρατήθηκαν. Πληροφορίες ἀναφέρουν ὅτι λίγοι προέβαλαν ἀντιρρήσεις, ἀφοῦ ὑπῆρχε κλίμα τρομοκρατίας[16].

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας ὑπογράφτηκε ἀπὸ ὅλους ἡ ἔγκριση τῶν προτάσεων τῆς «Ἐπιτροπείας», ἡ ὁποία εἶχε ἤδη ἕτοιμο τὸν Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος δημοσιεύτηκε ὡς βασιλικὸ διάταγμα στὶς 23 Ἰουλίου 1833.

Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συνόδου ὑπῆρξε ἡ «*Διακήρυξις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας*» μέσῳ τῆς ὁποίας μποροῦσε νὰ ἀλλαχθεῖ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ δομὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας.

Εἰδικότερα ἔχουμε τὴν αὐτοκεφαλία τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀνεξαρτησία της ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ὁ ρωμαιοκαθολικὸς βασιλιὰς Ὄθων ὁρίζεται ὡς

16. Χρ. Γιανναρᾶ, *Ὀρθοδοξία καὶ Δύση*, σ. 269.

«ἀρχηγὸς αὐτῆς κατὰ τὸ διοικητικὸν μέρος» (καισαροπαπικὸ σύστημα), ὁ ὁποῖος διοικεῖ τὴν Ἐκκλησία μέσῳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πέντε μέλη διοριζόμενα ἀπὸ τὸν ἴδιο. Τὰ τρία πρέπει νὰ εἶναι ἀρχιερεῖς. Ἐπιπλέον, διορίζονται κατὰ τὴν κρίση τῆς κυβέρνησης καὶ ἀναπληρωματικοὶ σύμβουλοι ἢ πάρεδροι, ποὺ μποροῦν νὰ εἶναι ἱερεῖς ἢ λαϊκοί. Ὁ γραμματέας τῆς Συνόδου εἶναι ἰσόβιος καὶ διορίζεται ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνηση ἐκπροσωπεῖ στὴ Σύνοδο ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος. Κάθε ἀπόφαση τῆς Συνόδου θεωροῦνταν ἄκυρη, ἂν δὲν εἶχε τὴν ἔγκριση τῆς Κυβέρνησης[17].

Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν θὰ ὑπεισέλθουμε σὲ λεπτομέρειες γιὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Στρέφουμε τὸ ἐνδιαφέρον μας στὸν θεσμὸ τοῦ μοναχισμοῦ ποὺ ἐπλήγη ἄμεσα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ διευθετήθηκε σὲ τρεῖς φάσεις μὲ ἀντίστοιχα διατάγματα.

Ἕνα σχεδὸν μῆνα μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσή της, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος μὲ ἔγγραφό της πρὸς τὴν Κυβέρνηση στὶς 19 Αὐγούστου 1833 ὑποδείκνυε τὸ κλείσιμο τῶν μονῶν ποὺ εἶχαν λιγότερους ἀπὸ τρεῖς μοναχούς[18], καθὼς καὶ τὴ δήμευση τῶν περιουσιῶν τους προκειμένου τὰ χρήματα αὐτὰ νὰ δοθοῦν γιὰ τὴν προικοδότηση τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου γιὰ τὴ μισθοδοσία τοῦ Κλήρου καὶ τὴ συντήρηση τῶν Σχολῶν[19].

Οἱ ἐνέργειες τῆς Ἀντιβασιλείας συνεχίζονται μὲ τὴν ἔκδοση ἑνὸς ἀκόμη διατάγματος στὶς 25 Σεπτεμβρίου 1833 σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο διατάχτηκε τὸ κλείσιμο ὅλων τῶν μονα-

17. Στὸ ἴδιο, σ. 270.

18. Χρ. Παπαδόπουλου, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 1920, σ. 137.

19. Χρ. Γιανναρᾶ, *Ὀρθοδοξία καὶ Δύση*, σ. 272.

στηριῶν μὲ λιγότερους ἀπὸ ἕξι ἐγκαταβιοῦντες μοναχούς, τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν μοναχικὸ βίο ὅσες καλόγριες ἦταν κάτω ἀπὸ σαράντα (40) ἐτῶν καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἀδιακρίτως στὴν κοσμικὴ ζωὴ μὲ ταυτόχρονη ἀπομάκρυνση ὅλων τῶν δοκίμων ἀπὸ τὶς ἱερὲς μονές[20]. Ἐπιπρόσθετα, ἐπιβαλλόταν ἡ δήμευση τῆς κτηματικῆς περιουσίας, τῶν σκευῶν τῆς λατρείας, τῶν ἱερῶν εἰκόνων, τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, τῶν ἐπίπλων καὶ ὁποιουδήποτε ἄλλου ἀντικειμένου ἀξίας ὑπῆρχε πρὸς πώληση. Ὡς ἐκτελεστὲς τοῦ διατάγματος ὁρίστηκαν οἱ νομάρχες ποὺ θὰ ἀπέδιδαν τὰ χρήματα στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ταμεῖο.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο ὑπῆρχαν 563 μοναστήρια στὸ σύνολο τους ἐκ τῶν ὁποίων 545 ἀνδρικὰ καὶ 18 γυναικεῖα. Διαλύθηκαν τὰ 412, τὰ ὁποῖα ὅπως πολὺ εὔστοχα σημειώνει ὁ καθηγητὴς Γιανναρᾶς ἀποτελοῦσαν «.... *τὴ ραχοκοκαλιὰ τῆς λαϊκῆς εὐσέβειας καὶ τὰ προπύργια τῆς ἀντίστασης τοῦ ὀρθόδοξου βιώματος καὶ φρονήματος*»[21].

Στὰ παραπάνω διατάγματα προστίθεται καὶ ἕνα τρίτο τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1834 μὲ τὸ ὁποῖο ὁλοκληρώθηκαν τὰ μέτρα τῆς Ἀντιβασιλείας γιὰ τὸν μοναχισμό. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ ὅσοι ἦταν κάτοχοι ἰδιωτικῶν μονῶν ἢ ναῶν καὶ μποροῦσαν νὰ ἀποδείξουν μὲ τίτλους ἰδιοκτησίας τὴν κυριότητά τους θὰ συνέχιζαν νὰ τὰ ἔχουν στὴν κατοχή τους. Γιὰ ὅσους, ὅμως, δὲν ὑπῆρχαν οἱ σχετικοὶ τίτλοι ἀπὸ τοὺς κτήτορες τῶν μονῶν ἢ τοὺς ἀπογόνους τους καὶ εἶχαν ἀφιερωθεῖ ἀπὸ τρίτους, αὐτὰ

20. Ἀ. Μάμουκα, *Τὰ μοναστηριακά. Ἤτοι ὁδηγίαι, νόμοι, βασιλικὰ διατάγματα, ..., καὶ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήνα 1859, σσ. 122-124 καὶ Χρ. Παπαδόπουλου, *Ἱστορία*, σσ. 138-140.

21. Χρ. Γιανναρᾶ, *Ὀρθοδοξία καὶ Δύση*, σ. 272.

θὰ περιέρχονταν στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ταμεῖο. Τέλος, ὅσες ἀπὸ τὶς ἰδιωτικὲς μονὲς ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθοῦν θὰ λειτουργοῦσαν ὡς ἰδιωτικὰ εὐκτήρια καὶ ἡσυχαστήρια τῶν ἰδιοκτητῶν τους[22].

Ἡ δήμευση τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἀνατέθηκε σὲ κυβερνητικὰ ὄργανα ποὺ σὲ πολλὲς περιπτώσεις χρησιμοποίησαν ἀθέμιτα μέσα ποὺ δὲν εἶχαν οὔτε τὴν ἔγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου οὔτε τῆς Πολιτείας. Ἐπίσης, ἡ πώληση τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἱεροσυλία, προκαλώντας ἔντονες δυσαρέσκειες σὲ μεγάλη μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ. Δὲν ἔλειψαν ἀκόμη καὶ περιπτώσεις παρακράτησης καὶ οἰκειοποίησης τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀπὸ τοὺς κρατικοὺς ὑπαλλήλους ἢ ἡ μετατροπή τους σὲ χρηστικὰ σκεύη.

Πάντως ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς συγκεκριμένης τακτικῆς δὲν βελτιώθηκε οὔτε τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα οὔτε συνέδραμαν τὸν κατώτερο κλῆρο, ἀντιθέτως συνετέλεσε στὴ μείωση τοῦ κύρους τῆς Ἀντιβασιλείας[23].

Ἡ ἐπιβολὴ τῶν μέτρων αὐτῶν ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας εἶχε δύο παραμέτρους.

Ἀπὸ τὴ μία ὑπῆρχαν οἰκονομικὰ κίνητρα, ἀφοῦ ἡ Ἀντιβασιλεία θεωροῦσε ὅτι ἡ ἀξιοποίηση τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῶν μονῶν θὰ ἀποτελοῦσε βασικὸ ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς οἰκονομίας, ἂν περιέρχονταν στὸν ἔλεγχο τῆς κρατικῆς ἐξουσίας μὲ πρόσχημα τὴ διαχείριση

22. Ἀ. Μάμουκα, *Τὰ μοναστηριακά*, σσ. 149-150 καὶ Χρ. Παπαδόπουλου, *Ἱστορία*, σ. 140.

23. J. Petropulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους*, σσ. 216-217.

τῶν ἐσόδων ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς δημόσιας ἐκπαίδευσης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ Ἀντιβασιλεία φοβόταν τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἐνδεχομένως θὰ μποροῦσαν νὰ δράσουν ὡς καθοδηγητὲς τῶν λαϊκῶν στρωμάτων[24] ἢ φορεῖς συνομωσιῶν, ἀκόμη καὶ ὡς ὀπαδοὶ τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀρχῆς εἶχαν ἐκφράσει τὴν ἀντίθεσή τους στὴ διευθέτηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος[25], παράμετρος ποὺ λαμβάνει πολιτικὲς διαστάσεις.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω συνάγεται ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Βαυαροκρατία ἀποδείχθηκε καθοριστικὸς σταθμὸς γιὰ τὴν ἱστορικὴ συνέχεια τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο, ἀφοῦ ἡ παρέμβαση τῶν Βαυαρῶν δὲν ἐξαντλεῖται μόνο στὴν ἀλλοίωση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἁγιογραφίας, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀλλοτρίωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου καὶ στὴ θρησκειοποίηση τῆς Ἐκκλησίας.

24. Λόγῳ τῆς ζητείας οἱ μοναχοὶ μποροῦσαν νὰ μετακινοῦνται εὔκολα καὶ νὰ ἐπηρεάζουν ἄμεσα τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς. Πολλὲς εἶναι οἱ μαρτυρίες ποὺ τοὺς παρουσιάζουν νὰ ἐνεργοῦν ὡς σύνδεσμοι τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ νὰ προκαλοῦν ἀναταραχές. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πρώτη ἐγκύκλιος τῆς νέας Συνόδου τὸ 1834, ἀναφερόταν εἰδικὰ στὸν περιορισμὸ τῶν μετακινήσεων τῶν μοναχῶν ἐκτὸς μονῶν. Βλ. Ἰω. Πετροπούλου - Αἰκ. Κουμαριανοῦ, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Προσπάθειες ἀναδιοργανώσεώς της. Μοναστήρια καὶ μοναχοί», *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. ΙΓ´, (2000), ἐκδ. Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, σσ. 44-45.

25. Ἰω. Πετροπούλου - Αἰκ. Κουμαριανοῦ, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος», σ. 44.

Ἀποκρυφιστικὰ σύμβολα

Ἀγγελικῆς Δ. Χατζηιωάννου
Δρος Θεολογίας

(β΄ μέρος)

Συνεχίζοντας τὴν καταγραφὴ τῶν ἀποκρυφιστικῶν συμβόλων, σημειώνουμε τὰ ἑξῆς:

8. Ὁ ὀφθαλμός

Ὁ συμβολισμὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅπως αὐτὸς χρησιμοποιεῖται στὸν ἀποκρυφιστικὸ χῶρο, στηρίζεται σὲ μία φράση τοῦ Πλωτίνου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς δὲν θὰ μποροῦσε νὰ δεῖ τὸν ἥλιο, ἐὰν κατὰ κάποιο τρόπο, δὲν ἦταν ὁ ἴδιος ἥλιος. Ἐπειδὴ ὁ ἥλιος εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ φωτὸς καὶ τὸ φῶς εἶναι σύμβολο τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ πνεύμα-

τος, ἡ λειτουργία τῆς ὁράσεως ἀντιπροσωπεύει μιὰ πνευματικὴ διαδικασία καὶ συμβολίζει τὴν κατανόηση[1].

Στοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους «ὁ θεῖος ὀφθαλμός», ὅπως τὸν ὀνόμαζαν, συναντᾶτο στὰ ἱερογλυφικὰ σύμβολα (ὀνομαζόταν Quadza), καὶ σήμαινε «*αὐτὸς ποὺ ταΐζει τὴ φωτιὰ ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου*». Τὸ πρόσωπο τοῦ αἰγυπτιακοῦ πανθέου ποὺ ἐκφράζει αὐτὴ τὴ διδασκαλία εἶναι ὁ Ὄσιρις. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἀνέπτυξαν ἀκόμη περισσότερο τὴ διδασκαλία περὶ ὀφθαλμοῦ καὶ θεωροῦσαν, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς καὶ πιὸ συγκεκριμένα ὁ κύκλος τῆς ἴριδας ποὺ ἔχει ὡς κέντρο τὴν κόρη μοιάζει «*σὰν ἥλιος στὸ στόμα*» καὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν «δημιουργικὸ λόγο»[2].

Σύμφωνα μὲ τὴ μεταγενέστερη ἀποκρυφιστικὴ ἑρμηνευτική, οἱ δύο ὀφθαλμοὶ ἐκφράζουν τὴν κανονικότητα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἀντίστοιχου πνευματικοῦ ἐπιπέδου. Ὁ ἕνας ὀφθαλμὸς ἔχει ἀμφίρροπη σημασία. Ἐπειδὴ εἶναι μόνο ἕνας, ἄρα ἕνας λιγότερος ἀπὸ τὸ κανονικό, ἐκφράζει ἕνα ὑποανθρώπινο ἐπίπεδο. Ὅταν τοποθετεῖται στὸ μέτωπο (δηλαδὴ πάνω ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ τὸ ἔχει τοποθετήσει ἡ φύση) συμβολίζει τὶς ὑπεράνθρωπες δυνάμεις, ἑρμηνεία ποὺ στὴν ἑλληνικὴ μυθολογία ἐκφραζόταν μὲ τοὺς Κύκλωπες. Τὰ δύο μάτια ἐκφράζουν τὴν κανονικότητα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, ἐνῶ τὸ τρίτο μάτι εἶναι σύμβολο τοῦ θεϊκοῦ ἢ τοῦ ὑπερανθρώπινου στοιχείου[3].

1. J. E. Cirlot, *Τὸ λεξικὸ τῶν συμβόλων*, σ. 347.
2. Στὸ ἴδιο.
3. Στὸ ἴδιο.

Ὁ λωτός

Στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο ὁ λωτὸς συνδεόταν μὲ τὸν ποταμὸ Νεῖλο καὶ κατὰ συνέπεια μὲ τὴ γονιμότητα. Ἦταν ἔμβλημα ἀναγέννησης καὶ ἀθανασίας καὶ χρησιμοποιεῖτο στὶς τελετὲς ἐνταφιασμοῦ, ἰδιαίτερα σὲ γυναῖκες καὶ παιδιά. Ὁ Ὄσιρις, ὁ θεὸς τοῦ κάτω κόσμου, πολλὲς φορὲς ἀπεικονίζεται νὰ φορᾶ στὸ κεφάλι του καλύμματα ἀπὸ λωτό. Ὁ Ὦρος, ὁ θεὸς τοῦ ἥλιου, ἀπεικονίζεται νὰ κάθεται πάνω σὲ ἕνα λωτό. Σύμφωνα μὲ τὴν αἰγυπτιακὴ μυθολογία, ὁ λωτὸς ποὺ ἐπέπλεε στὸ νερὸ συμβόλιζε τὴ νεοσχηματισμένη γῆ[4]. Στὴ Δύση κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μεσαίωνα ὁ λωτὸς ταυτιζόταν μὲ τὸ μυστικιστικὸ «Κέντρο» καὶ κατὰ συνέπεια μὲ τὴν καρδιά[5].

4. R. E. Guiley, «Λωτός», *Harper's Ἐγκυκλοπαίδεια Μυστικιστικῶν καὶ Παραφυσικῶν Ἐμπειριῶν*, Ἀθήνα 1994, σσ. 402-403.

5. J. E. Cirlot, *Τὸ λεξικὸ τῶν συμβόλων*, σ. 336.

Γιὰ τὸν Ἰνδουϊσμὸ ὁ λωτὸς εἶναι τὸ σύμβολο τῆς μὴ προσκολλήσεως. Ὅπως ὁ λωτὸς ἐπιπλέει στὸ νερὸ καὶ ταυτόχρονα παραμένει στεγνὸς ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει πνευματικὲς ἀναζητήσεις θὰ πρέπει νὰ παραμένει μέσα στὸν κόσμο ἀλλὰ νὰ μὴν ἐπηρεάζεται ἀπὸ αὐτόν[6]. Παράλληλα ὁ λωτὸς ἔχει καὶ ἄλλους συμβολισμούς, οἱ ὁποῖοι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν πετάλων[7]. Ὁ λωτὸς ποὺ ἔχει ἑπτὰ πέταλα συμβολίζει τὸν κόσμο μὲ κάθε πέταλο νὰ ἀντιπροσωπεύει μία ἀπὸ τὶς ὑποδιαιρέσεις τοῦ οὐρανοῦ[8]. Ὁ λωτός, ὁ ὁποῖος ἔχει ὀκτὼ πέταλα θεωρεῖται τὸ «κέντρο» ὅπου κατοικεῖ ὁ Μπράχμα (ἢ Βράχμα) καὶ εἶναι ὁρατὴ ἐκδήλωση τῆς κρυφῆς δραστηριότητάς του. Ὁ λωτὸς μὲ τὰ χίλια πέταλα συμβολίζει τὴν τελικὴ ἀποκάλυψη. Ὁ συγκεκριμένος λωτὸς στὸ κέντρο του φέρει τὸ σχῆμα ἑνὸς τριγώνου ποὺ στὸ ἐσωτερικό του βρίσκεται «τὸ μεγάλο κενὸ» ποὺ συμβολίζει τὸ ἄμορφο. Τὸ ἄνθος τοῦ λωτοῦ ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ Βισνοῦ (θεὸς τοῦ Ἰνδουϊστικοῦ πανθέου) συμβολίζει τὸ ἄπειρο ποὺ ἐξελίσσεται ἔξω ἀπὸ τὸν κεντρικὸ ἥλιο (τὸ κεντρικὸ σημεῖο τοῦ «ἀκινήτου κινοῦντος»)[9].

Στὸν Ἰνδουισμό, μαζὶ μὲ τὸν λωτὸ ἀναπαρίσταται συνήθως καὶ τὸ Λίγκαμ, ὁ ἱερὸς φαλλός, ἐνῶ ὁ ρὸζ λωτὸς ἀντιπροσωπεύει τὰ γυναικεῖα ὄργανα ἀναπαραγωγῆς. Οἱ θεὲς Πάντμα, Λάκσμι καὶ Κάλι (θεὲς τοῦ Ἰνδουιστικοῦ πανθέου) εἰκονίζονται μαζὶ μὲ λωτούς. Σύμφωνα μὲ τὴν ἰνδουιστικὴ διδασκαλία ἡ θεὰ Πάντμα γεννήθηκε ἀπὸ ἕνα λωτὸ ποὺ ἀνα-

6. R. E. Guiley, «Λωτός», σ. 402.
7. J. E. Cirlot, *Τὸ λεξικὸ τῶν συμβόλων*, σ. 336.
8. R. E. Guiley, «Λωτός», σ. 402.
9. J. E. Cirlot, *Τὸ λεξικὸ τῶν συμβόλων*, σ. 336.

βλύζει ἀπὸ τὸ μέτωπο τοῦ Βισνοῦ, τοῦ φαλλικοῦ θεοῦ[10].

Ὁ λωτὸς ἔχει πολὺ σημαντικὴ θέση καὶ στὴν κοσμολογικὴ θεώρηση τοῦ Ἰνδουισμοῦ. Ὁ «ὀμφάλιος λωτὸς» τοῦ Βισνοῦ, ἀνθίζει καὶ βγάζει ἕνα τεράστιο χρυσὸ λωτὸ μὲ χίλια πέταλα, πάνω στὸν ὁποῖο κάθεται ὁ Μπράχμα (ἢ Βράχμα). Τὰ πέταλα αὐτοῦ τοῦ λωτοῦ ἁπλώνονται καὶ ἀπὸ αὐτὰ δημιουργοῦνται τὰ βουνὰ καὶ ρέουν τὰ ὕδατα τοῦ κόσμου[11].

Σύμφωνα μὲ τὶς διδασκαλίες τοῦ Ἰνδουισμοῦ, ὁ λωτὸς εἶναι τὸ μοτίβο πάνω στὸ ὁποῖο δίνεται ἡ περιγραφὴ τῶν ζωτικῶν τσάκρας[12], τῶν ἐνεργειακῶν σημείων, τὰ ὁποῖα παρατάσσονται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος[13].

Στὸν Βουδισμὸ ὁ λωτὸς συμβολίζει τὴν ἀληθινὴ φύση τῶν ὄντων, ἐνῶ παράλληλα τὸν συνδέουν καὶ μὲ τὴ γέννηση τοῦ Βούδα καὶ τὸν ἀπεικονίζουν ὡς θρόνο ἢ τὸ κάθισμά του[14]. Τὸ βουδιστικὸ μάντρα διαλογισμοῦ «*Ὢμ μάνι πάντμε χουμ*» σημαίνει: «*Ὦ στολίδι τοῦ Λωτοῦ (= Βούδα) ψιθύρισε τὸ τραγούδι σου*»[15].

Γιὰ τὴ σχολὴ Pure Land τοῦ κινεζικοῦ καὶ ἰαπωνικοῦ βουδισμοῦ ὁ λωτὸς συμβολίζει τὴν ἁγνότητα καὶ τὸ δόγμα τοῦ Βούδα[16].

10. R. E. Guiley, «Λωτός», σ. 402.
11. Στὸ ἴδιο.
12. H. Rodrigues, *Introduction to Hinduism*, ἐκδ. Routledge, 2017², σ. 276.
13. R. E. Guiley, «Λωτός», σ. 402.
14. Στὸ ἴδιο.
15. Στὸ ἴδιο.
16. Στὸ ἴδιο.

10. Ὁ κεραυνός

Συμβολίζει τὴν πτώση τοῦ Ἑωσφόρου στὴ γῆ, ἡ ὁποία ἔμοιαζε μὲ ἀστραπή, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος: «*ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα*» (Λκ. 10, 18). Οἱ σατανιστὲς ὀνομάζουν αὐτὸ τὸ σύμβολο «καταστροφέα».

Ὁ διπλὸς κεραυνὸς χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς Ναζὶ ὡς σύμβολο τοῦ Τάγματος τῶν ΕΣ ΕΣ. Τὸ σύμβολο ὀνομαζόταν Schutzstaffeln[17].

11. Ὁ ἀντεστραμμένος Σταυρός

Ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ συνήθη σατανιστικὰ σύμβολα. Συχνὰ χαρακτηρίζεται καὶ ὡς ὁ σταυρὸς τῆς ἁμαρτίας.

Εἶναι σύμβολο χλευασμοῦ τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ. Ἐξαιτίας τῆς σύνδεσής του μὲ τὸν Σατανισμὸ δὲν συναντᾶται πολὺ εὔκολα στὴν καθημερινότητά μας, ἀλλὰ εἶναι σύ-

17. C. Liungman, *Dictionary of symbols*, ἐκδ. ABC-Clio, California 1991, σ. 67.

νηθες σύμβολο ὁρισμένων ὁμάδων metal μουσικῆς[18].

12. Τὰ μάνταλα

Τὰ Μάνταλα (σανσκριτική λέξη ποὺ σημαίνει κύκλος) ἀποτελοῦν ἕνα πολὺ σημαντικὸ σύμβολο γιὰ τὸ σύμπαν, ἀλλὰ καὶ σημαντικὸ βοήθημα γιὰ τὸν διαλογισμό, τόσο γιὰ τὸν Ἰνδουισμό, ὅσο καὶ γιὰ τὸν Βουδισμό[19]. Στὶς θρησκευτικὲς τελετουργίες τῶν δύο αὐτῶν θρησκειῶν ὀνομάζονται yantra[20].

Τὰ μάνταλα ἔχουν τρία βασικὰ χαρακτηριστικὰ στὴν κατασκευή τους. Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ κέντρο ποὺ ὑποδηλώνει τὸ ὑπέρτατο ὄν, τὴν «Ἀρχὴ» καὶ τὸ «Αἰώνιο», τὸ δεύτερο εἶναι ἡ συμμετρία ποὺ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὰ σχέδια καὶ τὸ τρίτο τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα[21].

Τὸ βασικὸ γεωμετρικὸ σχέδιο μέσα στὸ ὁποῖο ἐντάσσονται ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι ὁ κύκλος ποὺ συμβολίζει τὸ σύμπαν.

18. π. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου, *Νεοσατανισμός. Ὀρθόδοξη θεώρηση καὶ ἀντιμετώπιση*, Ἀθήνα 1996, σ. 103.

19. C. Gibson, *Sings and Symbols*, σ. 83.

20. R. E. Guiley, «Μάνταλα», *Harper's Ἐγκυκλοπαίδεια Μυστικιστικῶν καὶ Παραφυσικῶν Ἐμπειριῶν*, Ἀθήνα 1994, σ. 421.

21. Στὸ ἴδιο, σ. 422.

Τὸ κέντρο τοῦ κύκλου συμβολίζει τὴν τελειότητα ἢ τὸν ἄξονα τοῦ ταντρικοῦ κόσμου, τὸ ὄρος Μεροῦ. Πολλὲς φορὲς στὸ κέντρο τοῦ κύκλου μπορεῖ νὰ εἰκονίζεται ὁ Βούδας ἢ μία Ἰνδουιστικὴ θεότητα σὲ ἤρεμη ἢ ἐξοργισμένη κατάσταση. Ὁ μεγάλος κύκλος μπορεῖ πολλὲς φορὲς νὰ περιλαμβάνει ἐντός του καὶ ἕναν ἄλλο μικρότερο ποὺ συμβολίζει τὴ γῆ, ὁ ὁποῖος ἔχει τέσσερεις εἰσόδους σὲ τέσσερα σημεῖα, μία σὲ κάθε πλευρά, ποὺ συμβολίζουν τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντα. Ὅλα τὰ ἄλλα σχήματα ποὺ χρησιμοποιοῦνται συμβολίζουν διαφορετικὲς ὄψεις τῆς ἐνέργειας. Τὰ μάνταλα ἀποτελοῦν, σύμφωνα μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰνδουισμοῦ καὶ τοῦ Βουδισμοῦ, πεδία στὰ ὁποῖα συγκεντρώνεται δημιουργικὴ ἐνέργεια[22]. Τὰ μάνταλα συμβολίζουν τὸ ταξίδι τοῦ διαλογιζόμενου μέσα ἀπὸ διάφορα ἐπίπεδα συνειδητότητας πρὸς τὸ κέντρο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ τελική, ὑπέρτατη ἕνωση μὲ τὸ θεῖο[23], ὅπως αὐτὸ εἶναι κατανοητὸ στὰ δύο αὐτὰ θρησκεύματα.

Ἡ κουνταλίνη γιόγκα χρησιμοποιεῖ καὶ αὐτὴ μάνταλα καθὼς θεωροῦνται ὅτι σὲ αὐτὰ ἀπεικονίζονται τὰ τσάκρας. Ὅταν χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ διαλογισμοῦ, θεωρεῖται, ὅτι δίνουν τὴ δυνατότητα στὸν διαλογιζόμενο νὰ εἰσέλθει περισσότερο ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νὰ φθάσει σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴν ἐσωτερικὴ ἰσορροπία ἢ ἑνότητα. Ὅταν κάποιος φθάσει στὸ τέλος, τότε φθάνει στὴν πραγματικὴ ὁλοκλήρωση[24].

22. C. Gibson, *Sings and Symbols*, σ. 83.
23. R. E. Guiley, «Μάνταλα», σ. 421.
24. C. Gibson, *Sings and Symbols*, σ. 83.

Στὶς χῶρες ποὺ κυριαρχεῖ ὁ Ἰνδουισμὸς καὶ ὁ Βουδισμὸς τὰ μάνταλα ἀπεικονίζονται συνήθως πάνω σὲ ὑφάσματα, ἀλλὰ καὶ σὲ τοίχους βουδιστικῶν μοναστηριῶν. Μποροῦν ἐπίσης νὰ κατασκευαστοῦν σὲ τρισδιάστατες φιγοῦρες ἢ καὶ νὰ χορεύονται. Ἀκόμη μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν νοερὲς κατασκευές, συνήθεια ἰδιαίτερα προσφιλὴς στοὺς Θιβετιανοὺς Λάμα[25]. Στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη διαπιστώνουμε τὴ χρήση τους ὡς διακοσμητικῶν σὲ ὑφάσματα καὶ ροῦχα, ἀλλὰ καὶ στὴ λεγόμενη ζωγραφικὴ ἐνηλίκων.

Ἀπὸ ὅσα καταγράψαμε παραπάνω, σχετικὰ μὲ τὰ διάφορα σύμβολα καὶ ὅπως αὐτὰ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴ «Νέα Ἐποχὴ» καὶ τὸν ἀποκρυφιστικὸ χῶρο, καθίσταται σαφὲς ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φέρουν πάνω τους ἢ νὰ διακοσμοῦν τοὺς χώρους ποὺ ζοῦν καὶ κινοῦνται μὲ τέτοιου εἴδους σύμβολα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἔκφραση διδασκαλιῶν, κυρίως ἀποκρυφιστικῶν, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀντίθετες πρὸς τὴ σωτηριώδη διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Τὸ μόνο σύμβολο ποὺ οἱ Χριστιανοὶ μποροῦν νὰ φέρουν πάνω τους ἢ νὰ τοποθετοῦν στὶς οἰκίες τους εἶναι αὐτὸ τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ. Ὁ Τίμιος Σταυρός, πάνω στὸν ὁποῖο σταυρώθηκε ὁ Σωτῆρας Χριστός, χάρισε στὸν πεπτωκότα ἄνθρωπο τὴ σωτηρία καὶ τὴν ὁδὸ ἐπιστροφῆς στὴν κοινωνία του μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀποτελεῖ, σύμφωνα μὲ τὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, *«ὅπλον κατὰ τοῦ διαβόλου»*.

25. R. E. Guiley, «Μάνταλα», σ. 421.

Ὁμιλία στὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ π. Κωνσταντίνου Δίγκα

(Ἱερὸς Ναὸς Ἀποστόλου Βαρνάβα, Ζύγι, 25 Ἰουνίου 2023)

Μητροπολίτου Τριμυθοῦντος Βαρνάβα

Εὐλογημένοι ἐν Χριστῷ ἀδελφοί,

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὸ σημερινὸ ἀνάγνωσμα, μᾶς λέει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ «*καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν*».

Περιγράφει μιὰ ἐνδιαφέρουσα πνευματικὴ πορεία ποὺ ξεκινᾶ μὲ τὶς θλίψεις καὶ τὶς δοκιμασίες, οἱ ὁποῖες γεννοῦν σιγὰ σιγὰ τὴν ὑπομονή, ἡ δὲ ὑπομονὴ συγκροτεῖ σταδιακὰ τὴ δοκιμασμένη πλέον ἀρετή. Αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της δημιουργεῖ μέσα μας μιὰ κατάσταση ἐλπίδας ποὺ δὲν μᾶς διαψεύδει. Καὶ αὐτὸ διότι βιώνεται στὴν καρδία τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ βίωση αὐτὴ δὲν εἶναι θεωρητικὴ ἢ σχῆμα λόγου, ἀλλὰ ὀφείλεται στὴν πέρα γιὰ πέρα πραγματικὴ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν καρδία μας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμητὴ κατάληξη – κατάσταση ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἐλπίδα καὶ μᾶς κάνει νὰ «*καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν*».

Μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς συμβουλές, ὅπως ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπομονῆς στὶς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς, ἡ σημασία τῆς ἐλπίδας, ὅταν ἐμφανίζονται διάφορες δύσκολες περιστάσεις, μπορού-

με νὰ τὶς βροῦμε σὲ πολλὲς θρησκεῖες, φιλοσοφίες, ἢ ἀκόμα καὶ σὲ σύγχρονες προσεγγίσεις ψυχολογίας καὶ αὐτοβελτίωσης. Αὐτὸ ποὺ λείπει ὅμως σὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος «*ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν*». Χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ μηδενίσουμε τὴν ἀξία ὅλων αὐτῶν, θεωροῦμε ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος διαφέρει στὸ ὅτι δὲν ἐγκλωβίζει τὸν ἄνθρωπο στὸν ἑαυτό του. Οἱ λοιπὲς διδασκαλίες καὶ προσεγγίσεις, ὅσο ὡραῖα καὶ σοφὰ λόγια καὶ ἂν λένε, λειτουργοῦν στὸ ἀνθρώπινο πλαίσιο καὶ μόνο. Προσπαθοῦν καλόπιστα μέν, νὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνει συνετός, νὰ ἔχει θετικὴ προσέγγιση, νὰ νιώθει ὡραῖα παρὰ τὶς θλίψεις, νὰ βλέπει μὲ αἰσιοδοξία ὅσα ἔρχονται, ἀλλὰ ὅλα ξεκινοῦν καὶ μένουν στὸ ἀνθρώπινο ἐπίπεδο. Ἡ ὀρθόδοξη προσέγγιση τοῦ Ἀποστόλου, παίρνει ὅλα αὐτὰ ποὺ ἡ ζωὴ μᾶς προσφέρει, θλίψεις, δοκιμασίες, θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς ἐμπειρίες, καὶ προτείνει τὴ μεταμόρφωσή τους σὲ μέσα προσέλκυσης καὶ βίωσης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν μιᾶς ὀντολογικῆς ἐμπειρίας τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Νὰ προσέξουμε ὅτι: ἡ ἐλπίδα μας, κατὰ τὴν πρόταση τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὑφίσταται ὄχι διότι θὰ ξεπεραστοῦν τὰ ἐμπόδια ἢ θὰ λυθοῦν τὰ προβλήματα ἢ θὰ ἐκλείψει ἡ αἰτία τῆς θλίψης. Ἡ ἐλπίδα μας ὑπάρχει διότι ἦρθε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν καρδία μας καὶ αὐτὸ μᾶς πιστοποιεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ὑπάρχει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μέσα μας, ὡς καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅλα μεταμορφώνονται. Δὲν μᾶς λυτρώνει ἀπὸ τὴ θλίψη, ἀλλὰ μᾶς λυτρώνει διὰ τῆς θλίψεως. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ θλίψη εἶναι αἰτία καύχησης, ὁ πειρασμὸς μπορεῖ νὰ γίνει πρόξενος ἀρετῆς καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία γεννήτρια ἀνεξήγητου θάρρους καὶ δύναμης. Μπορεῖ σὲ πολλὰ σημερινὰ αὐτιὰ καὶ μυαλά, ὅλα αὐτὰ νὰ

ἀκούγονται ὡς ἐξιδανικευμένες ὡραιολογίες καὶ προσπάθεια προσέλκυσης ὀπαδῶν στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ ὅσοι ἀπὸ μᾶς διαβάζουμε τοὺς βίους τῶν Ἁγίων μας, μαρτύρων, ὁσίων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ξέρουμε ὅτι ὅσα λέει ὁ Ἀπόστολος εἶναι πιστοποιημένα μὲ σφραγίδα αἵματος μαρτυρίου καὶ πολυετῶν ἀσκητικῶν ἱδρώτων. Καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ ἐμᾶς.

Ἀγαπητὲ π. Κωνσταντῖνε,

Ἀπὸ σήμερα θὰ ἔχεις τὸ προνόμιο νὰ ἐπιτελεῖς ἔργο γιὰ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ νὰ λειτουργεῖς, διότι ἀκριβῶς αὐτὸ σημαίνει λειτουργία, ἔργο τοῦ λαοῦ καὶ γιὰ τὸν λαό. Τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργο τοῦ ἱερέα, αὐτὸ ποὺ γίνεται γιὰ τὸν λαό, εἶναι ἡ θεία Λειτουργία. Θὰ παραλαμβάνεις τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο, προσφορὰ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὑλικὰ αὐτὰ στοιχεῖα θὰ μεταβάλλονται σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ὥστε νὰ τὰ ἀντιπροσφέρεις πίσω στὸν λαὸ πρὸς ἐξαγιασμὸ καὶ θέωση. Συνειδητοποιεῖς π. Κωνσταντῖνε, ὅτι μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο γίνεσαι ὑπηρέτης τῆς συνέχειας τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας; Αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἐφάπαξ μὲ τὴ συνέργεια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα, θὰ συνεχίζεται μὲ τὴ δική σου συνέργεια, ὡς λειτουργοῦ τοῦ Θεοῦ, στὸ ἐπίπεδο τοῦ κάθε πιστοῦ ἀνθρώπου. Στὴν οὐσία κάθε φορὰ ποὺ θὰ ἐπιτελεῖς ὡς ἱερέας ἕνα μυστήριο, θὰ παίρνεις πράγμα ὑλικό (λάδι, νερό, κρασί) καὶ θὰ τὸ χρησιμοποιεῖς μεταμορφωτικὰ ὡς μέσο μετάδοσης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸν κόσμο.

Τὸ μεγαλειῶδες αὐτὸ ἔργο δὲν πετυχαίνει τὸν σκοπό του μὲ μαγικὸ τρόπο. Τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου διὰ τῆς χρήσης ὑλικῶν στοιχείων, μεταδίδεται ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπιτελοῦνται ἀνεξαρτήτως τῆς ποιότητας τοῦ ἱε-

ρέα ποὺ λειτουργεῖ ἢ τοῦ πιστοῦ ποὺ τὰ δέχεται. Τὸ νὰ ἐνεργήσει ὅμως τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν καρδία τῶν πιστῶν ἀπαιτεῖ ὡς προϋπόθεση τὴν πολὺ καλὴ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ πιστοῦ ποὺ μετέχει στὸ μυστήριο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, μπορεῖ τὸ μυστήριο νὰ ἐπιτελεῖται ἀνεξαρτήτως τῆς πνευματικῆς ποιότητας τοῦ ἱερέα, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ ἱερέα ἐκμηδενίζεται. Ἀντιθέτως, σύμφωνα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοσή μας, φέρει μεγάλη εὐθύνη γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελεῖται. Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος ἐξομολογεῖται:

> *«Ὃς γὰρ οὐκ ἀποτάξεται κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν κόσμῳ καὶ τὴν ψυχὴν ἀρνήσεται τὴν ἑαυτοῦ καὶ σῶμα καὶ ὅλος γένηται νεκρὸς ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις μηδὲν προσβλέπων ἐμπαθῶς τῶν ἡδέων τοῦ βίου, μηδενὸς ὅλως ἐπιθυμῶν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων... οὐ δύναται τὴν μυστικὴν καὶ ἀναίμακτον θύειν Θεῷ θυσίαν καθαρῶς τῷ καθαρῷ τὴν φύσιν... εἰ μὴ Θεοῦ κελεύσματι καὶ ἐκλογῇ ἐκείνου, πληροφοροῦντος τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἐλλάμψει θεία καὶ ἐμπυρίζοντος αὐτὴν πόθῳ θείας ἀγάπης, οὐκ ἂν δοκῇ μοι εὔλογον ἱερουργεῖν τὰ θεῖα καὶ τῶν ἀψαύστων καὶ φρικτῶν ἅπτεσθαι μυστηρίων».*

Πραγματικά, ξεκινώντας ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, μένουμε ἄναυδοι στὸ πόσο ὑψηλὸ ἔργο θεωροῦσε τὴ θεία Λειτουργία ὁ ἀναφερθεὶς Ἅγιος καὶ κατὰ συνέπεια πόσο ὑψηλὲς ἀπαιτήσεις εἶχε γιὰ αὐτὸν ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ὑπηρετήσει αὐτὸ τὸ λειτούργημα. Εἰλικρινὰ π. Κωνσταντῖνε, προβληματιζόμασταν, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρουμε αὐτὰ τὰ λόγια τὴ σημερινὴ μέρα τῆς χειροτονίας, μήπως καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀπαιτήσεων σοῦ προκαλέσουν φόβο. Κρίναμε ὅμως ὅτι ὅλοι ὅσοι ἀξιωθήκαμε αὐτοῦ τοῦ ὕψιστου χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης, μὲ πρῶτο

ἐπαναλαμβάνω τὸν ἑαυτό μου, πρέπει νὰ τὰ ἀκούσουμε, ὥστε ἀφενὸς νὰ γνωρίζουμε ποὺ πρέπει νὰ στοχεύει ὁ βίος μας, ἀφετέρου δέ, νὰ προσεγγίζουμε μὲ φόβο καὶ ταπείνωση τὸ ἱερὸ θυσιαστήριο, συναισθανόμενοι πόσο πολὺ ὁ βίος μας διαφέρει ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια.

Ἡ δὲ χάρις τοῦ Θεοῦ «*ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα*», βλέπουσα ἂν μὴ τὶ ἄλλο τὴ συναίσθηση τῆς ἀναξιότητάς μας, εὐελπιστοῦμε ὅτι δὲν θὰ βραδύνει νὰ ἐνεργήσει ἐπὶ τῶν πιστῶν, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ ὠφεληθοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς νὰ μὴν κατακριθοῦμε ὡς ἀνάξιοι οἰκονόμοι τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἁγιότητα τοῦ βίου τοῦ ἱερέα, ὅπως μᾶς τὴν περιέγραψε ὁ ἅγιος Συμεών, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι προϋπόθεση, ὥστε νὰ ἐπιτελεστεῖ ἕνα μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ σίγουρα, ἂν στὴν καρδία τοῦ ἱερέα κατοικεῖ, λόγῳ τῆς ἁγιότητάς του, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὡς εὐωδία μεταδίδεται στοὺς πιστούς, εἰδικὰ μέσῳ τῶν μυστηρίων. Αὐτὸ εἶναι ποὺ διαβάσαμε, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, στὰ τροπάρια τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς:

> «*Ἡ ἐπιφοιτήσασα ἰσχὺς σήμερον, αὕτη Πνεῦμα ἀγαθόν, Πνεῦμα σοφίας Θεοῦ, Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς ἐκπορευτόν, καὶ δι᾽ Υἱοῦ πιστοῖς ἡμῖν πεφηνός, μεταδοτικόν, ἐν οἷς κατοικίζεται φύσει, τῆς ἐν ᾗ κατοπτεύεται ἁγιότητος*».

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι μεταδοτικό, μεταδίδει δηλαδὴ ἁγιότητα σὲ αὐτοὺς στοὺς ὁποίους κατοικεῖ, ἀλλὰ καὶ διὰ αὐτῶν μεταδίδεται ἡ ἁγιότητα σὲ ὅσους μποροῦν νὰ κατοπτεύσουν αὐτὴ τὴν ἁγιότητα. Ἄρα τὸ θέμα τῆς ἁγιότητας γιὰ

τὸν ἱερέα δὲν εἶναι ἁπλῶς ἀτομικὴ ἐπιλογή, ἀλλὰ ἐπηρεάζει ἄμεσα τὸ λειτουργικὸ ἔργο τὸ ὁποῖο ὑπηρετεῖ.

π. Κωνσταντῖνε,

Θὰ κληθεὶς νὰ ὑπηρετήσεις μιὰ κοινότητα ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θὰ σὲ καλοῦν πατέρα. Θὰ εἶσαι ποιμὴν λογικῶν προβάτων, σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα ποὺ μᾶς παρουσιάζει ἡ παράδοσή μας καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἁγία Γραφή. Καὶ οἱ δύο ἰδιότητες συνεπάγονται τὴν καθοδήγηση καὶ τὴν ἀρωγὴ τῶν πιστῶν, ὅσων τουλάχιστον ἐπιθυμοῦν, στὴν πορεία τους πρὸς τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ οἱ δύο ὅμως ἰδιότητες προβλήθηκαν μέσα στὴν Ἁγία Γραφή, ὡς κλασικὰ παραδείγματα μεγάλης ἀγάπης. Ὁ πατέρας, στὴν παραβολὴ τοῦ *ἀσώτου υἱοῦ* καὶ ὁ *καλὸς ποιμὴν* ποὺ ἀφήνει τὰ 99 πρόβατα γιὰ νὰ σώσει τὸ πλανώμενο ἕνα, προβάλλονται ὄχι ὡς πρότυπα ἰσχύος ἢ ἐξουσίας, ἀλλὰ ὡς πρότυπα ἄπειρης ἀγάπης καὶ θυσιαστικῆς προσφορᾶς. Αὐτὴ τὴν ἀγάπη ἀναμένει νὰ ἀναγνωρίζει στὸ πρόσωπό σου καὶ ὁ Χριστός μας, ἀλλὰ καὶ οἱ πιστοὶ ποὺ θὰ σὲ προσεγγίζουν.

Εὐχόμαστε, τόσο ἐμεῖς, ὅσο καὶ ὅλοι ὅσοι συγκεντρωθήκαμε σήμερα στὸν ἱερὸ τοῦτο ναὸ τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα καὶ κυρίως οἱ οἰκεῖοι σου, οἱ ὁποῖοι, σίγουρα γνωρίζουν καὶ ἐπιδοκιμάζουν τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ σήμερα ἀναλαμβάνεις, ὅπως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ πρεσβειῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τοῦ πανευφήμου ἀποστόλου Βαρνάβα, σὲ ἀξιώσει νὰ ὑπηρετήσεις θεοφιλῶς, μὲ θεῖο φόβο μέχρι τέλους καὶ νὰ ἀποδειχθεὶς ἄξιος οἰκονόμος καὶ λειτουργὸς τῶν μυστήριων τοῦ Θεοῦ.

Σοῦ τὸ εὐχόμεθα ὁλόψυχα.

Γραφικὲς Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ»
570 21 ΑΣΠΡΟΒΑΛΤΑ
Τηλ.: +30 23970 23313, Fax: +30 23970 21754
E-mail: melissa@melissaprint.com
Site: melissa@melissaprint.com